

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Lucie Blahová

Znalecké dokazování

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Znalecké dokazování* vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 20. 3. 2014

.....
Blahová Lucie

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Doc. JUDr. Alexandru Nettovi, CSc. za odborné vedení diplomové práce, za jeho cenné rady a připomínky, dále pak PhDr. Zdeňku Libíčkoví a MUDr. Petru Nedomovi, kteří mi poskytli praktické informace o znalecké činnosti psychologů a psychiatrů v trestním řízení a JUDr. Vladimíru Hendrychovi, který mi umožnil absolvovat praktickou stáž u Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci, která pro mě byla velkým přínosem.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Současná právní úprava znalecké činnosti	9
1.1 Podmínky pro jmenování znalcem	9
1.2 Jmenování znalcem a zápis do seznamu znalců a tlumočnicků	11
1.3 Seznam ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost	13
2 Znalec v trestním řízení	14
2.1 Znalci zapsaní v seznamu znalců a znalci ad hoc	14
2.2 Znalecký posudek a odborné vyjádření	15
2.3 Přibrání znalce orgány činnými v trestním řízení	15
2.4 Znalecký posudek předložený stranou	18
2.5 Odlišení svědka a znalce v trestním řízení	19
3 Podmínky vyšetření duševního stavu	23
3.1 Vyšetření duševního stavu obviněného	23
3.2 Vyšetření duševního stavu svědka	25
4 Znalecká činnost psychologů a psychiatrů v trestním řízení	28
4.1 Kompetence	28
4.2 Struktura znaleckého posudku	29
4.3 Metody vyšetření	31
5 Psychologický znalecký posudek	35
5.1 Posuzování věrohodnosti výpovědi obviněného a svědka	35
5.2 Poruchy s forezním významem při posuzování obecné věrohodnosti	38
5.3 Posuzování věrohodnosti výpovědi dítěte	39
5.4 Posuzování osobnosti, motivace a resocializace	40
6 Psychiatrický znalecký posudek	42
6.1 Duševní porucha a její význam v trestním řízení	42
6.2 Duševní poruchy s forezním významem	44
6.3 Další kompetence psychiatra	48
7 Hodnocení znaleckého posudku	50
Závěr	53
Seznam použitých zdrojů	56

Monografie a komentáře	56
Odborné články	57
Internetové zdroje a články	57
Judikatura	58
Právní předpisy	59
Seznam příloh	60
Shrnutí	61
Summary	62
Klíčová slova	63
Keywords	64
Přílohy	65

Seznam použitých zkratek

OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
ZZT	zák. č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
TŘ	zák. č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
ZSVM	zák. č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
TZ	zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ÚS	Ústavní soud ČR
NS	Nejvyšší soud ČR

Úvod

Téma své diplomové práce jsem si zvolila proto, že mě vždy zajímalo dokazování v rámci trestního řízení, které bývá právem považováno za jeho „jádro“. Protože je téma znaleckého dokazování velmi obsáhlé, zaměřila jsem se po dohodě s vedoucím mé diplomové práce především na znalecké zkoumání duševního stavu obviněného a svědka, které chci podrobně zkoumat. Tuto oblast jsem si zvolila, jelikož mě zajímalo, jaký dopad mohou mít poznatky z forenzní psychologie a psychiatrie na rozhodnutí v trestním řízení.

Je nepochybné, že OČTŘ se často dostávají do situací, kdy jejich rozhodnutí závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí. Jednou z takových skutečností je i posouzení duševního stavu obviněného či svědka. Není možné od OČTŘ vyžadovat, aby duševní stav hodnotily samy. Mají-li proto o něm pochybnosti, nezbyvá než se obrátit na znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, a to podle okolností buď na psychiatra, nebo na klinického psychologa (v závislosti na konkrétní otázce)¹. Znalecký posudek psychologa či psychiatra může mít zásadní vliv na posouzení právních otázek týkajících se nepřičetnosti či zmenšené přičetnosti obviněného, věrohodnosti výpovědi obviněného či svědka, může ovlivnit rozhodnutí soudu o ochranné léčbě či zabezpečovací detenci, o právní kvalifikaci trestného činu apod.

Vzhledem k tomu, že jsem svou práci nechtěla pojmout jako čistě teoretickou, obrátila jsem se s žádostí o konzultaci na klinického psychologa PhDr. Zdeňka Libíčka a psychiatra MUDr. Petra Nedomu, kteří mi pomohli problematiku vyšetření duševního stavu přiblížit z pohledu praktikujících znalců. Pan Libíček mě navíc seznámil s nejčastěji používanými psychodiagnostickými metodami. Největším přínosem však pro mě byla stáž u JUDr. Vladimíra Hendrycha, soudce Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci. Na základě žádosti mi bylo předsedkyní Krajského soudu v Ostravě umožněno studium trestních spisů, ve kterých hrály znalecké posudky významnou roli. Kromě studia spisů jsem také byla přítomna u několika hlavních líčení, kde předseda senátu Hendrych prováděl důkazy znaleckými posudky, a to výsledkem jednotlivých znalců. Vzhledem k tomu, že jsem díky této stáži měla možnost seznámit se s mnoha psychiatrickými a psychologickými posudky, získala jsem cenné informace o tom, jakým způsobem jsou znalci přibrání, jaké otázky jsou jim kladeny, jaké kompetence má v trestním řízení psycholog a jaké psychiatr, jaká je struktura posudků a

---

¹Srovnej rozhodnutí NS ze dne 19. 3. 1968, sp. zn. 11 Tz 13/68 (Nasvědčují-li konkrétní okolnosti tomu, že obviněný může trpět duševní poruchou, která v době činu mohla vylučovat nebo snižovat jeho přičetnost, musí být tato možnost v trestním řízení ověřena, a to zpravidla přibráním znalce. Posuzování takové možnosti jen laickou úvahou soudu, která není založena na odborných vědomostech, není dostačujícím prostředkem ke zjištění objektivní pravdy).

jejich význam pro samotné rozhodnutí ve věci samé atd. Navíc jsem se seznámila s reálnými kauzami, na které se budu průběžně odvolávat.

Ve své práci se budu nejprve věnovat obecné právní úpravě znalecké činnosti, protože ta platí pro všechny znalce stejně, bez ohledu na obor či odvětví jejich činnosti. Spadá sem mimo jiné úprava podmínek, které musí uchazeč o jmenování splňovat, problematika jmenování znalce a zapsání do seznamu znalců či seznamu znaleckých ústavů. Dále se budu obecně zabývat postavením znalce v trestním řízení a jeho odlišením od postavení svědka. Zmíním se také o roli odborných vyjádření v případě zkoumání duševního stavu a o tom, že v současné době mohou znalecký posudek předložit nejen OČTŘ, ale také kterákoli ze stran. Potom se budu již konkrétně věnovat zákonným podmínkám zkoumání duševního stavu obviněného a svědka, struktuře posudků a úkolům, které v nich řeší jednak znalci- kliničtí psychologové a jednak znalci- psychiatři. U znalců- psychologů se zaměřím na metody, které se při vyšetření duševního stavu obvykle používají. Zvýšenou pozornost budu věnovat také zkoumání věrohodnosti výpovědi. V kapitole zabývající se psychiatrickými posudky bych se mimo jiné ráda věnovala duševním poruchám s forenzním významem, se kterými se mohou OČTŘ při své činnosti běžně setkat. V závěru své práce se zaměřím na téma hodnocení znaleckých posudků.

Tato práce je zpracována podle platného právního řádu České republiky, který je platný ke dni 31. 3. 2014.

1 Současná právní úprava znalecké činnosti

Legální definice znalce v našem právním řádu neexistuje. Definici však můžeme dovodit výkladem § 105 TŘ. Ten stanoví, že znalcem je osoba rozdílná od procesních stran a OČTŘ, která je OČTŘ přibírána za tím účelem, aby na podkladě svých odborných znalostí objasnila nějakou skutečnost důležitou pro trestní řízení, jejíž objasnění takových odborných znalostí vyžaduje². Znalec je tedy osobou se speciálními znalostmi a vědomostmi v určitém oboru³.

Znalecká činnost je vedle TŘ, který upravuje účast znalců v trestním řízení, upravena především zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění p. p. (dále jen ZZT). Tento zákon je prováděn vyhláškou ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. ZZT a vyhláška č. 37/1967 Sb. platí na našem území již téměř padesát let, přičemž za tuto dobu byl ZZT pouze třikrát novelizován, a to naposledy s účinností od 1. 1. 2012 (vyhláška byla novelizována čtyřikrát, přičemž poslední novela nabyla účinnosti 1. 1. 2003). Úprava znalecké činnosti není jednoduchá, protože je třeba jednou právní úpravou obsáhnout velké množství znaleckých oborů a odvětví, které se od sebe navzájem diametrálně liší. Navíc v této oblasti je typické, že dochází k neustálému vývoji a posunu⁴.

1.1 Podmínky pro jmenování znalcem

Obecné podmínky, jež musí splňovat osoba, která má být jmenována znalcem, jsou upraveny v § 4 ZZT. První podmínkou je, že znalec musí být občanem ČR, popř. občanem jiného členského státu EU, kterému bylo vydáno potvrzení o přechodném pobytu nebo povolení k trvalému pobytu na území ČR, popř. státním příslušníkem jiného než členského státu EU, kterému bylo vydáno povolení k trvalému pobytu na území ČR. Tato podmínka je upravena poměrně nově, do ZZT ji včlenila novela (provedená zákonem č. 444/2011 Sb.), která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2012. Do nabytí účinnosti této novely platilo, že znalcem se mohla stát pouze osoba, která byla českým státním občanem. V tomto případě však bylo nutné zohlednit členství ČR v EU, kde mimo jiné platí zásada svobodného pohybu pracovníků- občanů EU. Z této zásady vyplývá, že pouhý nedostatek českého státního občanství (za předpokladu, že osoba je občanem jiného členského státu EU) nemůže být důvodem pro nejmenování osoby znalcem, protože by se jednalo o nedovolenou diskriminaci

---

² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 441.

³ FRYŠTÁK, Marek, KREJČÍ, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 22.

⁴ Tamtéž, str. 51.

na základě občanství⁵. I podle důvodové zprávy k z. č. 444/2011 Sb. hrozil střet s normami EU, a proto došlo k úpravě této podmínky do současné podoby⁶.

Další podmínkou je, že osoba musí mít potřebné znalosti a zkušenosti v oboru, v němž má jako znalec působit. Jmenován znalcem má pak být zejména ten, kdo absolvoval speciální výuku pro znaleckou činnost, jde-li o jmenování pro obor, v němž je taková výuka zavedena. Dále musí mít uchazeč o jmenování takové osobní vlastnosti, které dávají předpoklad pro to, že bude znaleckou činnost vykonávat řádně, a musí se svým jmenováním souhlasit. Výše uvedenou novelou byly tyto podmínky rozšířeny ještě o požadavek bezúhonnosti, plné způsobilosti k právním úkonům- nyní plné svéprávnosti⁷- a o podmínku, že znalec nebyl v posledních třech letech vyškrtnut ze seznamu znalců a tlumočnicků pro porušení povinností podle ZZT. Zákon dále upřesňuje, že podmínku bezúhonnosti nesplňuje fyzická osoba, která byla pravomocně odsouzena pro úmyslný trestný čin nebo pro nedbalostní trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti znalce, pokud se na ni nehledí, jako by nebyla odsouzena. I přes novelizaci ustanovení § 4 ZZT jsou některé podmínky pro jmenování znalcem podle mého názoru stanoveny příliš obecně, a zákon tak ponechává širokou možnost uvážení pro orgán, který znalce jmenuje. Proto se přikláním k názoru, že by bylo vhodné upřesnit především podmínku potřebných znalostí a zkušeností v oboru a podmínku osobních vlastností, které dávají předpoklad pro to, že znalec bude znaleckou činnost vykonávat řádně⁸. Např. znalci, kteří působí na území Slovenské republiky, mají podle mého názoru stanoveny podmínky pro jmenování vhodněji. Podle § 5 zákona č. 382/2004 Z. z., o znalcoch, tlmočnících a prekladateľoch, musí navíc uchazeč o jmenování splňovat podmínku „odborného minima“, tedy musí složit speciální zkoušku o způsobu výkonu znalecké činnosti. Předmětem této zkoušky, která se skládá z písemné i ústní části, jsou především znalosti právních předpisů, které upravují znaleckou činnost, znalosti o vedení znaleckého deníku či vědomosti o formě a obsahu posudku⁹. Vedle toho zákon požaduje, aby osoba, která má být jmenována znalcem, vykonávala praxi v oboru, ve kterém má jako znalec působit, a to v délce

---

⁵ DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 21.

⁶ Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010 - 2013. Sněmovní tisk č. 322: *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů*, str. 24. Dostupné na < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=322&CT1=0>>.

⁷ Jde o novou právní terminologii, kterou zavedl z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, s účinností od 1. 1. 2014. Zákon č. 36/1967 Sb. nebyl novelizován v souvislosti s touto novou soukromoprávní úpravou, některé pojmy tak mohou být zastaralé.

⁸ DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících...*, str. 21.

⁹ *Znalci - často kladené otázky* [online]. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, [cit. 20. prosince 2013]. Dostupné na < <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Civilne-pravo/Znalci/Casto-kladene-otazky.aspx>>.

nejméně sedmi let. Také musí úspěšně složit odbornou zkoušku, jejímž účelem je ověřit, zda má znalec potřebné znalosti pro výkon znalecké činnosti. Tato právní úprava je podle mě vhodnější, protože je v zákoně přesně stanovena délka praxe a je také uvedeno, jaké zkoušky musí znalci úspěšně absolvovat. Díky této přesnější úpravě není posouzení splnění nutných požadavků ponecháno pouze na uvážení orgánu, který znalce jmenuje.

Inspirovat bychom se mohli také v rakouské právní úpravě, podle které platí, že předseda soudu, který vede seznam znalců, si při posuzování žádosti znalce o zápis do seznamu vyžádá posudek zvláštní komise (ta je tvořena soudci i odborníky z daného oboru). Tato komise je oprávněna žadatele ústně přezkoušet, případně mu zadat písemné vypracování zkušebního posudku. Platnost zápisu znalce do seznamu je časově omezena na dobu pěti let, na žádost znalce lze tuto dobu prodloužit o deset let. Při prodlužování doby platnosti zápisu je ovšem znovu přezkoumávána odborná způsobilost znalce na základě jím předložené zprávy o jeho dosavadní posudkové činnosti a vyjádření soudů. Předseda soudu však může provést i další šetření, příp. si vyžádat posudek zvláštní komise¹⁰. Časově omezenou dobu zápisu považuji za více než vhodnou a myslím si, že tato právní úprava by v ČR mohla dopomoci ke kvalitnějším znaleckým posudkům.

Nedostatečnou právní úpravu činnosti znalců si přitom v minulosti uvědomovalo i Ministerstvo spravedlnosti ČR, které se několikrát snažilo tuto úpravu zpřesnit v návrzích nového zákona o soudních znalcích a tlumočnících. Ministerstvo mimo jiné navrhovalo, aby se každých pět let hodnotila odborná způsobilost znalců a řádný výkon jejich znalecké činnosti. V případě zjištění závažných nedostatků by pak znalec mohl být ze seznamu vyškrtnut. Návrhy se však nesetkaly s podporou a prozatím od nich bylo vždy upuštěno¹¹.

1.2 Jmenování znalcem a zápis do seznamu znalců a tlumočníků

Jsou-li výše uvedené podmínky splněny, pak může dojít ke jmenování znalcem, které podle § 3 ZZT provádí ministr spravedlnosti nebo předseda krajského soudu v rozsahu, v němž je k tomu ministrem spravedlnosti pověřen. Je důležité si uvědomit, že i když žadatel o jmenování znalcem splňuje všechny zákonné podmínky, nemá na jmenování právní nárok, a záleží tak jen na uvážení ministra, popř. předsedy krajského soudu¹². Podle § 1 prováděcí vyhlášky platí, že ministr spravedlnosti jmenuje znalce, kteří jsou pracovníky ústředních orgánů, vysokých škol, vědeckých a výzkumných ústavů a ty osoby, které jsou označeny

¹⁰ *Problémy v činnosti soudních znalců z oboru zdravotnictví – systémové doporučení Ligy lidských práv č. 7.* [online]. Liga lidských práv, červenec 2008, [cit. 10. března 2014], str. 5. Dostupné na <<http://lp.cz/publikace/problemy-v-cinnosti-soudnich-znalcu/>>.

¹¹ Tamtéž.

¹² Usnesení ÚS ze dne 27. 10. 2005, sp. zn. II. ÚS 153/2004.

ústředními orgány. Ministr spravedlnosti také jmenuje znalce z oboru práva pro oblast právních vztahů k cizině, popř. i ty znalce, jejichž jmenování si vyhradil. V ostatních případech provádí jmenování předseda krajského soudu, v jehož obvodu má znalec bydliště.

Po jmenování musí znalec složit znalecký slib do rukou toho, kdo jej jmenoval. Znění slibu je upraveno v § 6 ZZT v této podobě: „Slibuji, že při své znalecké činnosti budu přesně dodržovat právní předpisy, že znaleckou činnost budu konat nestranně podle svého nejlepšího vědomí, že budu plně využívat všech svých znalostí a že zachovám mlčenlivost o skutečnostech, o nichž jsem se při výkonu své znalecké činnosti dozvěděl“. Jmenovaní znalci jsou po složení slibu zapsáni dle § 7 ZZT do seznamu znalců a tlumočnicků, které vedou krajské soudy místně příslušné podle bydliště znalce. Pokud znalec po zapsání do seznamu změni své bydliště, je povinen dle § 4 prováděcí vyhlášky neprodleně to oznámit krajskému soudu, v jehož obvodu je do seznamu zapsán. Ústřední seznam znalců vede ministerstvo spravedlnosti. Seznam znalců a tlumočnicků je veřejně přístupný a lze si jej prohlédnout např. i dálkovým způsobem na adrese www.justice.cz. Zde najdeme zapsané znalce, kteří vykonávají znaleckou činnost na území celé ČR. Znalci jsou v seznamu zařazeni podle oborů, ve kterých působí (např. zdravotnictví, doprava, ekonomika atd.), přičemž některé obory se dále dělí na odvětví (např. obor zdravotnictví se dále dělí na odvětví psychiatrie, sexuologie, porodnictví atd.).

Seznam znalců je podle mého názoru velmi nepřehledný a chaotický v případě znalců, psychologů. Ty můžeme nelogicky najít zapsané pod oborem zdravotnictví, odvětví psychiatrie. Toto řešení považuji za matoucí, protože (nejen v trestním řízení) je velmi důležité od sebe důsledně odlišovat psychologii a psychiatrii jako dva samostatné obory zabývající se odlišnými problémy. Základní rozdíl spočívá již ve vzdělání psychologů a psychiatrů. Zjednodušeně řečeno, psychiatr musí mít vystudovanou lékařskou fakultu, a je tudíž vzdělán v biologických vědách, zatímco psycholog musí vystudovat filosofickou fakultu a je vzdělán ve vědách společenských. Významně se od sebe také odlišují přístupy a metody obou oborů (psychiatr jakožto lékař léčí, psycholog zkoumá). Jen psycholog je školen k používání speciálních diagnostických metod (psychologických testů)¹³. Navíc je situace ještě více zkomplikována tím, že některé znalce, psychology, najdeme v seznamu zapsané pod oborem školství a kultura, odvětví psychologie, a některé dokonce najdeme v seznamu zapsané dvakrát- jednou pod oborem zdravotnictví, podruhé pod oborem školství a kultura. Podle mého názoru může toto nesystematické dělení přispívat k tomu, že v praxi mají OČTŘ

---

¹³ NETÍK, Karel, NETÍKOVÁ, Daria. Je třeba znalců z oboru psychologie v trestním řízení? *Bulletin advokacie*, 2007, ročník 17, č. 3, str. 42.

problémy s tím, na jakého znalce se s jakou otázkou obrátit. Mnohem vhodnější by bylo, kdyby se znalci- kliničtí psychologové zapisovali pod obor zdravotnictví, odvětví psychologie.

1.3 Seznam ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost

Vedle seznamu znalců a tlumočnicků existuje samostatný seznam, do kterého se zapisují znalecké ústavy. Seznam znaleckých ústavů vede a o zápisu do něj rozhoduje pouze Ministerstvo spravedlnosti ČR¹⁴. Tento seznam je podle § 6 ZZT rozdělen do dvou oddílů a je také veřejně přístupný (viz www.justice.cz).

V oddíle I jsou zapsány ústavy- právnické osoby specializované na znaleckou činnost (jsou za tímto účelem založeny, nejčastěji podle obchodního zákoníku¹⁵ - podle současné právní úpravy by se zakládaly podle zákona o obchodních korporacích). Zajímavostí je, že v ČR v současné době neexistuje žádný specializovaný ústav z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie či psychologie. V oddíle II seznamu ústavů jsou vedeny vědecké ústavy, vysoké školy a organizace, od nichž mohou státní orgány požadovat znalecké posudky ve zvláště složitých případech¹⁶.

Má-li v trestním řízení dojít ke znaleckému zkoumání duševního stavu obviněného či svědka, zadává se vypracování posudku ve většině případů znalcům- fyzickým osobám. Ústav zapsaný v oddíle II seznamu ústavů pak bývá přibírán OČTŘ typicky za účelem vypracování tzv. revizního znaleckého posudku, ve kterém se přezkoumávají závěry jiných znaleckých posudků, které již byly v trestním řízení vypracovány. Většinou se tyto revizní posudky zadávají velkým psychiatrickým léčebnám (např. Psychiatrická nemocnice Bohnice).

---

¹⁴ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 1570. (§ 105 TR).

¹⁵ DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích...*, str. 142.

¹⁶ Tamtéž.

2 Znalec v trestním řízení

2.1 Znalci zapsaní v seznamu znalců a znalci ad hoc

Ustanovení § 105 TŘ stanoví, že je-li k objasnění skutečnosti důležité pro trestní řízení třeba odborných znalostí, vyžádá si OČTŘ odborné vyjádření. Jestliže by pro složitost posuzované otázky byl takový postup nedostačující, přibere OČTŘ znalce. V souladu s § 2 ZZT se přibírá znalec zapsaný do seznamu znalců. Osoba nezapsaná v seznamu znalců (znalec ad hoc) může být v trestním řízení přibrána jako znalec jen výjimečně. Tento postup je možný, jsou-li splněny podmínky uvedené v § 24 ZZT. Znalec ad hoc musí mít potřebné odborné předpoklady pro podání znaleckého posudku, musí se svým ustanovením souhlasit a zároveň musí být splněna alespoň jedna ze tří alternativně stanovených podmínek:

- pro daný obor není v seznamu zapsán žádný znalec,
- znalec zapsaný v seznamu nemůže posudek vypracovat,
- vypracování posudku znalcem zapsaným do seznamu by bylo spojeno s nepřiměřenými obtížemi nebo náklady.

Znalec ad hoc za splnění výše uvedených podmínek může vypracovat znalecký posudek, avšak pouze pokud složí slib dle § 6 ZZT do rukou toho, kdo jej ustanovil. Složením tohoto slibu na sebe znalec ad hoc bere povinnosti v něm stanovené (nestranný výkon znalecké činnosti, povinnost mlčenlivosti, dodržování právních předpisů...)¹⁷.

Proti osobě znalce (zapsaného v seznamu znalců i znalce ad hoc) lze vznést dle § 105 odst. 3 TŘ námitky. Ty mohou směřovat proti odbornému zaměření znalce (nejen z hlediska jeho oboru a odvětví, ale i z hlediska jeho odborné úrovně, specializovaného zaměření apod.), proti formulaci položených otázek a také je lze vznést z důvodů, které stanoví zvláštní zákon. TŘ zde odkazuje na § 11 ZZT, kde je stanoveno, že posudek nesmí podat znalec, u kterého lze mít pro jeho poměr k věci, k orgánům provádějícím řízení, k účastníkům či jejich zástupcům pochybnosti o jeho nepodjatosti. V přípravném řízení posuzuje důvodnost námitek státní zástupce, v řízení před soudem předseda senátu soudu, před kterým je vedeno řízení v době oznámení námitek. Námitky lze uplatnit kdykoli v průběhu trestního řízení a lze je uplatnit také v rámci opravného prostředku. TŘ výslovně neuvádí, kdo je oprávněn námitky podat. Z § 105 TŘ však lze nepřímou dovést, že to jsou zpravidla osoby, které se o přibrání znalce vyrozmívají¹⁸ (viz níže).

---

¹⁷ Tamtéž, str. 152.

¹⁸ MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, str. 445 – 446.

2.2 Znalecký posudek a odborné vyjádření

Až do 31. 12. 2001 TŘ upřednostňoval znalecké posudky a jen ve výjimečných, jednoduchých případech se spokojil s odborným vyjádřením. Změnu přinesla novela TŘ provedená z. č. 265/2001 Sb. Z důvodové zprávy k tomuto zákonu vyplývá, že dosavadní princip se obrací a do budoucna platí, že využívání znaleckých posudků bude omezeno ve prospěch odborných vyjádření¹⁹. Důvodem této změny byla snaha snížit náklady státu na znalečném a v řadě případů také snaha zamezit neúčelnému prodlužování trestního řízení²⁰.

V souvislosti s vyšetřením duševního stavu obviněného je však nutné vzít v potaz § 116 TŘ (respektive u vyšetření duševního stavu svědka § 118 TŘ), který stanoví speciální postup, který má před obecnou úpravou obsaženou v § 105 TŘ přednost. Tato speciální ustanovení použití odborného vyjádření vylučují. Posuzování duševního stavu svědka je vhodné zejména tehdy, vyvstanou-li pochybnosti o jeho věrohodnosti. K posuzování duševního stavu obviněného dojde zejména tehdy, vyvstanou-li pochybnosti o jeho věrohodnosti nebo je-li zde podezření, že spáchal trestný čin v nepřičetnosti, popř. zmenšené přičetnosti. Je nesporné, že posuzování duševního stavu si vždy vyžaduje odborné znalosti znalců psychiatrů a psychologů. Usoudí-li proto OČTŘ, že bude nutné zkoumat duševní stav obviněného či svědka, musí se vždy obrátit na znalce, neboť zákon nepovažuje v tomto případě (jinak privilegované) odborné vyjádření za dostačující, a to i tehdy kdyby náhodou samy měly potřebné znalosti²¹.

2.3 Přibrání znalce orgány činnými v trestním řízení

Z §105 TŘ vyplývá, že znalce lze přibrat v kterékoli fázi trestního řízení. V případě vyšetření duševního stavu obviněného je však nutné opět vzít do úvahy § 116 TŘ, který hovoří o „obviněném“. Z toho lze dovodit, že u tohoto zvláštního druhu ohledání je možné znalce přibrat nejdříve až ve stadiu trestního stíhání.²² Z § 105 TŘ lze dále dovodit, že přibrat znalce může kterýkoli OČTŘ, který považuje znalecký posudek za nezbytný pro rozhodnutí. Většina znaleckých posudků týkajících se vyšetření duševního stavu bývá v trestním řízení vyžadována již v přípravném řízení, a to zpravidla Policií ČR. Spíše výjimečně jsou znalci přibíráni až ve fázi řízení před soudem. V takovém případě je přibírá předseta senátu. O

---

¹⁹Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, volební období 1998-2002. Sněmovní tisk č. 785: *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění p. p., a některé další související zákony*, str. 146. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.qw?O=3&CT=785&CT1=0>>.

²⁰VANTUCH, Pavel. Odborná vyjádření či znalecké posudky? *Právní rádce*, 2003, č. 6, str. 55.

²¹ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád...*, str. 1571. (§ 105 TŘ).

²²Tamtéž, str. 1648 (§ 116 TŘ).

přibrání znalce se vyrozumí obviněný a v řízení před soudem též státní zástupce. Jiná osoba bude o přibrání znalce vyrozuměna, jen je-li k podání znaleckého posudku třeba, aby tato osoba něco konala či strpěla²³.

Znalec se přibírá opatřením, což je zvláštní úkon OČTŘ, který se svým obsahem blíží rozhodnutí, má však povahu neformálního procesního úkonu, proti kterému není přípustný opravný prostředek²⁴. Vzhledem k tomu, že opatření je neformálním procesním úkonem, nenajdeme v právních předpisech upraveny jeho obsahové náležitosti. Opatření se vyhotovuje písemně a doručuje se (mimo jiné, viz předchozí odstavec) znalci, který jím je pověřen k vypracování znaleckého posudku. Opatření o přibrání znalce by však mělo vždy obsahovat tyto náležitosti:

- datum vydání opatření,
- označení věci, ve které se posudek žádá,
- označení ustanovení TŘ, podle kterého se posudek vyžaduje,
- označení znalce, který se opatřením přibírá,
- obor znalecké činnosti znalce,
- stanovení lhůty pro vypracování posudku²⁵ (ZZT ukládá znalcům v § 8 povinnost vykonávat znaleckou činnost v určené lhůtě, nedodržení lhůty může mít za následek zkrácení znaleckého.²⁶),
- poučení podle § 106 TŘ²⁷.

V opatření o přibrání znalce bývá také uvedeno, kdo je zadavatelem posudku, a nezbytnou součástí jsou samozřejmě otázky, které má znalec ve svém posudku zodpovědět.

Nejčastější otázky kladené znalcům- psychiatrům jsou:

- Trpěl obviněný v době spáchání trestného činu (nebo trpí v současné době) duševní poruchou či duševní chorobou? Pokud ano, jakou? Jaká je další prognóza vývoje případné duševní poruchy či choroby? (Tato otázka kladená OČTŘ není zcela přesná, neboť dnes se již nerozlišuje mezi duševními poruchami a chorobami. Mezi duševní

---

²³ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění p. p., § 105 odst. 1.

²⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní...*, str. 468.

²⁵ Lhůta není stanovena zákonem. Stanoví ji podle svého uvážení příslušný OČTŘ, který znalce přibírá. OČTŘ musí vzít v každém konkrétním případě v potaz složitost žádaného posudku a trestní věci, časovou přípravu nutnou k vypracování posudku apod. V praxi funguje dobrá komunikace a OČTŘ se se znalci většinou o době potřebné k vypracování posudku předem radí.

²⁶ CHMELÍK, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, str. 181.

²⁷ Tamtéž, str. 179.

poruchy jsou zařazeny také návykové nemoci a sexuální deviace. Není tedy nutné se na ně dotazovat zvláště²⁸, jak je v praxi obvyklé.)

- Byl obviněný schopen v době spáchání trestného činu rozpoznat protiprávnost inkriminovaného jednání, popř. toto své jednání ovládnout?
- Pokud znalec shledá, že došlo ke snížení rozpoznávacích či ovládacích schopností obviněného, necht' uveďte příčiny tohoto snížení a uveďte hranici těchto schopností. (Psychiatri bývají OČTŘ často vyzýváni k tomu, aby snížení rozpoznávacích a ovládacích schopností uvedli v posudku v procentech. K tomuto ovšem psychiatri přistupují neradi, neboť nemají žádné nástroje, kterými by mohli rozsah snížení změřit. Je proto nutné mít na paměti, že se z jejich strany jedná o přibližný odhad).
- Trpěl nebo trpí v současné době svědek duševní poruchou?
- Je obviněný schopen chápat smysl trestního řízení a význam případného trestu?
- Bude-li u obviněného zjištěna duševní porucha, je jeho pobyt na svobodě nebezpečný? Navrhuje znalec ochranné léčení, popř. jaké?
- Zjistěte, zda je obviněný závislý na alkoholu či jiných nealkoholových návykových látkách. Pokud ano, v jakém stádiu závislosti se nachází a jak se u něj závislost projevuje?

Nejčastější otázky kladené znalcům- klinickým psychologům:

- Jaké jsou intelektové schopnosti obviněného (svědka)? Orientačně určete jeho IQ.
- Proveďte rozbor osobnosti obviněného (svědka) a uveďte její charakteristické rysy. Je vývoj osobnosti u obviněného (svědka) ukončen?
- Je-li to možné, vyjádřete se ke vztahu obviněného a poškozeného (příp. ke vztahu spoluobviněných navzájem).
- Je obviněný (svědek) schopen správně vnímat a zapamatovat si prožitky a vjemy a tyto věrohodně reprodukovat?
- Jaká je obecná a specifická věrohodnost obviněného (svědka)?
- Jaká je hodnotová orientace obviněného (svědka)?
- Jaká byla motivace jednání obviněného?
- Projevují se u obviněného sklony k agresivnímu jednání? Pokud ano, za jakých okolností, v jaké míře a v jaké podobě se projevují?

---

²⁸ ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu v trestním řízení. *Český a slovenský psychiatr*, 2011, ročník 104, č. 4, str. 222.

- Jaká je možnost resocializace obviněného? Jaká je další prognóza vývoje jeho osobnosti?
- Má obviněný (svědek) sklon k účelovému zkreslování a blokování prožitých skutečností, zejména ve vztahu k vyšetřované události? Jsou u obviněného (svědka) sklony ke konfabulacím, lhaní, má tendenci vylepšovat si své postavení?
- Zapadá do osobnostní struktury svědka alternativa možného účelového nepravdivého obvinění obviněného?

2.4 Znalecký posudek předložený stranou

Znalecký posudek může v trestním řízení předložit také kterákoli ze stran. Toto oprávnění vyplývá z § 89 odst. 2 TŘ, kde je zakotveno, že jako důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, a každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal OČTŘ, není důvodem k odmítnutí důkazu. Na toto ustanovení navazuje § 110a TŘ, který umožňuje kterékoli ze stran předložit vypracovaný posudek, ačkoli nebyl znalec přibrán opatřením OČTŘ. Zákon stanoví, že posudek předložený stranou, který splňuje všechny zákonem stanovené požadavky a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, musí být prováděn stejným způsobem, jako by se jednalo o znalecký posudek vyžádaný OČTŘ. Ustanovení § 110a bylo do TŘ vloženo novelou provedenou z. č. 265/2001 Sb. Před nabytím účinnosti této novely TŘ také připouštěl, aby strana opatřila znalecký posudek. Rozdíl spočíval v tom, že se k němu přistupovalo jako k listinnému důkazu. Teprve poté, co byl znalec poučen dle § 106 TŘ a poté, co se na posudek odvolal, měl důkaz povahu znaleckého posudku. Jedním z úkolů výše zmiňované novely TŘ bylo zjednodušit trestní řízení, a to se odrazilo právě i v této oblasti, když s účinností od 1. 1. 2002 je připuštěno, aby znalec již při vyhotovení posudku učinil prohlášení o vědomosti trestních následků nepravdivého posudku²⁹. Znalec se tedy před podáním posudku, který je vyžádan stranou, nepoučuje dle § 106 TŘ (poučení je vlastně nahrazeno jeho prohlášením). Pokud má však dojít k výslechu znalce, musí být před ním poučen³⁰. V případě vyšetření duševního stavu obviněného má § 89 TŘ a § 110a TŘ velký praktický dopad zejména pro obhajobu. Obhájce (jakožto osoba, která většinou přichází s obviněným do největšího osobního kontaktu) může

²⁹ Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, volební období 1998-2002. Sněmovní tisk č. 785: *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění p. p., a některé další související zákony*, str. 127. Dostupné na <
<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=785&CT1=0>>.

³⁰ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád...*, str. 1612. (§ 110a TŘ).

nechat vypracovat znalecký posudek (a předložit jej jako důkazní prostředek, který má stejné postavení jako posudek vyžádaný OČTŘ), má-li na základě osobního jednání s obviněným pochybnosti, např. o jeho přičetnosti.

2.5 Odlišení svědka a znalce v trestním řízení

Vzhledem k tomu, že se ve své práci budu věnovat také vyšetření duševního stavu svědka, považuji za nezbytné se tímto pojmem obecně zabývat. Především pak chci odlišit postavení svědka a znalce v trestním řízení.

V TŘ definici svědka nenajdeme. Výkladem však lze dovodit, že svědek je osoba odlišná od obviněného, která je předvolaná OČTŘ, aby uvedla všechny jí známé skutečnosti, které vnímala svými smysly a které jsou důležité pro rozhodnutí v trestní věci³¹. TŘ v § 89 odst. 2 stanoví, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Z uvedeného ustanovení vyplývá, že svědecká výpověď je jedním z důkazních prostředků. V trestním řízení má výpověď svědka mimořádný význam pro rozhodnutí ve věci, protože je základním a jedním z nejčastěji se vyskytujících důkazních prostředků³². V judikatuře se můžeme setkat s rozlišováním svědka ve smyslu materiálním a svědka ve smyslu formálním. Svědkem v materiálním pojetí je každá fyzická osoba, která svými smysly vnímá určitou skutečnost významnou pro trestní řízení, a to již v době, kdy tato skutečnost probíhá (tzn., že ji vnímá bez souvislosti s trestním řízením). Svědkem se tedy osoba nestává až v okamžiku, kdy je podle příslušných procesních předpisů vyzvána k podání svědecké výpovědi. Předvoláním nebo vyzváním ke sdělení poznatků důležitých pro trestní řízení v souladu s § 97 TŘ se stává svědkem ve formálně procesním smyslu³³.

Svědek je osobou nezastupitelnou, protože jen on sám může podat zprávu o tom, co svými smysly vnímal. Z povahy věci vyplývá, že svědkem může být jen osoba fyzická. Znalec naproti tomu je osobou zastupitelnou, protože znalcem může být kdokoli, kdo má pro posouzení otázky potřebné odborné znalosti³⁴.

Dalším rozdílem je, že znalec se seznamuje se skutečnostmi, které jsou předmětem znaleckého posudku, teprve v průběhu trestního řízení (nejčastěji získává informace prostudováním trestního spisu), zatímco svědek se s těmito skutečnostmi seznámil bez souvislosti s trestním řízením (a to tak, že svými smysly pozoroval nějakou faktickou

³¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha: Leges, 2013, str. 727 (§ 97 TŘ).

³² ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád...* str. 1435. (§ 97 TŘ).

³³ Stanovisko trestního kolegia NS ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 303/2011.

³⁴ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní...*, str. 411.

skutečnost). Rozdíl tedy nespočívá v tom, že svědek na rozdíl od znalce nemá potřebné odborné znalosti, rozdíl spočívá ve způsobu nabytí znalostí skutečnosti³⁵.

Jestliže osoba, která má zvláštní odborné znalosti, vnímala a posuzovala skutečnosti jako očitý svědek události, musí být jako svědek vyslechnuta³⁶. Z judikatury jednoznačně vyplývá, že funkce znalce je neslučitelná s funkcí svědka. Je-li tedy nějaká osoba v trestním řízení svědkem, pak nemůže být v tom samém řízení přibrána jako znalec, a naopak pokud je v řízení přibrána určitá osoba jako znalec, pak nemůže být při podávání posudku vyslýchána jako svědek. To znamená, že při výslechu znalce se bude vždy postupovat podle procesních předpisů platných pro výslech znalce³⁷.

V praxi se i přesto občas vyskytly případy, kdy byl znalec, který vypracoval posudek na žádost obhajoby, vyslýchán jako svědek. Podle Vantucha to, že je znalec předvolán a vyslechnut jako svědek, znamená vyjádření obavy, že znalecký posudek předložený obhajobou je účelový, protože je ku prospěchu obviněného. Upozorňuje na to, že znalec by měl vždy dojít ke stejnému závěru bez ohledu na to, kdo je zadavatelem posudku a že je zákonnou povinností advokáta uplatňovat pouze ty důkazní prostředky, které jsou ve prospěch obviněného. Z této zákonné povinnosti advokátů vyplývá, že kdykoli bude v řízení předložen znalecký posudek obhajobou, pak vždy bude, a v souladu se zákonem o advokacii musí být, ku prospěchu obviněného. Opačný postup obhájce by totiž zakládal jeho odpovědnost za kárné provinění podle ustanovení § 32 z. č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění p. p. Je-li znalec vyslýchán jako svědek, pak nemůže vypovědět nic o okolnostech, které vnímal svými smysly, protože skutečnosti, o niž v trestním řízení jde, nebyl přítomen³⁸. S ohledem na výše uvedené rozdíly mezi osobou znalce a svědka (zejména jde-li o způsob, jakým tyto osoby získávají informace o skutečnostech důležitých pro trestní řízení) souhlasím s názorem, že je tento postup chybný, protože nemá podklad v zákoně, když § 110a TŘ jednoznačně stanoví (za splnění podmínek zde uvedených), že se má i v tomto případě při provádění důkazu postupovat stejným způsobem, jako by se postupovalo při provádění znaleckého posudku, který si vyžádal OČTŘ. Nedomnívám se však, že by se mělo jednat o jakousi předběžnou selekci důkazů a preferování těch důkazů, které potvrzují obžalobu, ale spíše se přikláním k názoru, že se v některých případech jedná o profesní pochybení soudců, kteří zjednodušeně

³⁵ Tamtéž. Shodně také např. v usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 6. 2005, sp. zn. 2 To 68/2005.

³⁶ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád...*, str. 1436. (§ 97 TŘ).

³⁷ Rozhodnutí NS Slovenské socialistické republiky ze dne 3.6.1976, sp.zn. 4 Tz 98/76.

³⁸ VANTUCH, Pavel. Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek? *Bulletin advokacie*, 2012, ročník 12, č. 6, str. 17-24.

řečeno rozdíl mezi postavením svědka a znalce v daném případě nezaznamenají, protože postupují mechanicky podle návrhu státního zástupce, aniž by si spis důkladně prostudovali³⁹.

Další rozdíl může spočívat v postavení znalce a svědka v trestním řízení. Jde-li o znalce, pak platí, že není považován za subjekt trestního řízení. Subjektem totiž rozumíme ty činitele, kteří mají a vykonávají svým vlastním jménem vliv na průběh trestního řízení, a kterým zákon přiznává k uskutečnění tohoto vlivu určitá procesní práva nebo jim stanoví určité procesní povinnosti⁴⁰. Znalec má postavení subjektu trestního řízení pouze v jediném případě, a to tehdy když v řízení uplatňuje svůj nárok na znalečné⁴¹. Z ustanovení § 12 odst. 6 TŘ dále vyplývá, že znalec nemá v trestním řízení postavení strany, neboť stranou se rozumí ten, proti němuž je trestní řízení vedeno, dále poškozený a zúčastněná osoba a v řízení před soudem také státní zástupce; stejné postavení má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost je řízení vedeno nebo která podala opravný prostředek. Nauka vymezuje tento pojem s určitými odlišnostmi, když za stranu trestního řízení považuje ty subjekty řízení, které uplatňují nebo podporují obžalobu anebo stojí na straně obhajoby a sebe či jiného proti obžalobě obhajují⁴². Znalec může být v postavení obdobném straně trestního řízení, avšak pouze v procesu rozhodování o znalečném⁴³.

Svědék stejně jako znalec není subjektem trestního řízení a není ani procesní stranou. Svědek má postavení subjektu trestního řízení a postavení obdobné straně trestního řízení pouze tehdy, když uplatňuje svůj nárok na svědecké⁴⁴. Obecně tedy mezi jejich postavením v trestním řízení rozdíl není. V praxi však v mnoha případech dochází k tomu, že svědek je zároveň v postavení poškozeného. V souladu s ustanovením § 43 odst. 1 TŘ je poškozeným ten, komu byla trestným činem způsobena majetková škoda, ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, ten, komu byla způsobena nemajetková újma nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Postavení poškozeného není na překážku tomu, aby tato osoba byla slyšena jako svědek. Poškozený však nikdy nemůže být zároveň v postavení znalce, v takovém případě by došlo k vyloučení znalce pro poměr k věci⁴⁵. Toto řešení je velmi praktické, protože svědecká výpověď poškozeného je v mnoha případech velmi důležitým zdrojem informací o tom, jak se trestný čin odehrál, a u některých trestných činů bývá běžné, že poškozený je zároveň jediným svědkem trestné činnosti. Toto je typické např.

---

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní...*, str. 197.

⁴¹ Tamtéž, str. 198.

⁴² ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád ...*, str. 256. (§ 12 TŘ).

⁴³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní...*, str. 199.

⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád ...*, str. 257 (§ 12 TŘ).

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní...*, str. 272.

pro trestné činy znásilnění, sexuálního nátlaku, pohlavního zneužití, týrání svěřené osoby (popřípadě osoby žijící ve společném obydlí) apod. Z výše uvedeného vyplývá závěr, že pokud je svědek zároveň poškozeným, pak je subjektem trestního řízení, přičemž tomuto subjektu TŘ v § 12 odst. 6 přiznává i postavení procesní strany. Svědek, který je zároveň poškozeným má pak na rozdíl od znalce nebo svědka, který poškozeným (a tím pádem ani stranou trestního řízení) není, zvláštní procesní práva. Např. má právo aktivně se účastnit řízení, může podávat za splnění zákonem stanovených podmínek opravné prostředky apod.⁴⁶

---

⁴⁶ Tamtéž, str. 199.

3 Podmínky vyšetření duševního stavu

3.1 Vyšetření duševního stavu obviněného

V ustanovení § 116 TŘ je uvedeno, že je-li třeba vyšetřit duševní stav obviněného, přibere se za tím účelem znalec z oboru psychiatrie. Toto ustanovení se v praxi aplikuje, vyvstanou-li pochybnosti o plné přičetnosti pachatele. Vzhledem k zařazení tohoto institutu v TŘ je zřejmé, že se jedná o zvláštní druh ohledání (osoby). Z dikce zákona vyplývá, že vyšetření duševního stavu je možné nejdříve až po zahájení trestního stíhání.⁴⁷ Je zajímavé, že TŘ se výslovně zmiňuje pouze o znalcích- psychiatrech, ačkoli ti jsou v naprosté většině případů přibíráni společně s klinickými psychology, se kterými při vypracovávání posudku spolupracují. I tato právní úprava podle mého názoru přispěla k tomu, že především dříve činilo velké problémy určit, které otázky spadají do kompetence kterého znalce. Dnes je již situace lepší díky judikatuře soudů⁴⁸ a také zažité praxi OČTŘ.

Podle § 116 TŘ (s účinností od 1. 1. 2002) zásadně postačí přibrání jediného znalce. Podle dřívější právní úpravy se však vyžadovalo přibrání dvou znalců- psychiatrů. Z důvodové zprávy k z. č. 265/2001 Sb., který § 116 TŘ takto novelizoval, je zřejmé, že hlavním důvodem této změny je snaha snížit finanční náklady, které stát vynakládá na trestní řízení (v tomto případě v podobě znalečného).⁴⁹ Někteří psychiatři nesli dopad této novely nelibě, protože díky práci ve dvojicích se nezkušení znalci učili od znalců zkušenějších⁵⁰. Osobně se domnívám, že současná právní úprava je vhodnější, protože nejde-li o zvláště složitý případ (např. v trestním řízení má být posuzován obviněný, který se již léčí pro diagnostikovanou schizofrenii), je přibrání dvou znalců- psychiatrů zbytečné. Vzdělávání méně zkušených znalců může být navíc zajištěno i jinými způsoby. Dva znalce může soud přibrat dle § 105 odst. 4 TŘ, jen půjde-li o objasnění skutečnosti zvláště důležité. Pokud má být znalecky zkoumán duševní stav mladistvého obviněného, je s ohledem na § 58 ZSVM nutné, přibrat znalce dva (jednoho z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací

⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád* ...str. 1648. (§ 116 TŘ).

⁴⁸ Srovnej např. rozsudek NS ze dne 29. 6. 2000, sp. zn. 3 Tz 139/2000 (znalci z oboru klinické psychologie nepřísluší posuzovat otázku, zda byl pachatel schopen rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost a zda byl schopen své jednání ovládat, posoudit to mohou jen znalci z oboru psychiatrie), dále např. zpráva Trestního kolegia NS ČSSR ze dne 16. 6. 1976, č. j. Tpfj 30/76 (...jádro otázek řešených psychiatrem spočívá v oblasti psychopatologické, zatímco psycholog se zabývá psychologii pachatele, jehož duševní stav je v podstatě v normě...), rozhodnutí NS ČSSR ze dne 4. 6. 1986, sp. zn. 1 Tzf 3/86 (Znalec psycholog je povolán vyjádřit se k těm rysům osobnosti obviněného, popř. svědka, které mohou mít vliv na jeho věrohodnost...).

⁴⁹ Parlament ČR, Poslanecká sněmovna, volební období 1998-2002. Sněmovní tisk č. 785: *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění p. p., a některé další související zákony*, str. 105. Dostupné na <
<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=785&CT1=0>>.

⁵⁰ ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu..., str. 221.

na dětskou psychiatrii a jednoho z oborů zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie se specializací na dětskou psychologii). U mladistvých je tato odlišná právní úprava odůvodněna tím, že v případě pochybností o jejich plné přičetnosti je nutné posuzovat nejen to, zda netrpí duševní poruchou, ale znalci se navíc musí zabývat také stupněm jejich rozumové a mravní vyspělosti⁵¹.

Duševní stav obviněného bývá v trestním řízení zkoumán obvykle v případech násilných trestných činů směřujících proti životu člověka a často se s těmito posudky lze setkat také u trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

TŘ dále stanoví, že pokud nelze vyšetřit duševní stav obviněného jinak, může soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce usnesením nařídit, aby byl obviněný pozorován ve zdravotnickém ústavu, nebo je-li ve vazbě, pak ve zvláštním oddělení nápravného zařízení. Proti usnesení je přípustná stížnost, která má odkladný účinek⁵². Pozorování obviněného v ústavu je krajní možností a přistupuje se k ní jen pokud OČTŘ vyčerpaly všechny ostatní možnosti, nebo je-li z okolností týkajících se osoby obviněného zřejmé, že žádné jiné možnosti vyšetření nejsou.⁵³ Taková situace by mohla nastat např. tehdy, pokud by znalec měl závažné podezření, že obviněný simuluje příznaky některé duševní poruchy, aby byl soudem uznán nepřičetným. Znalec totiž u většiny simulujících osob nedokáže pouhým ambulantním vyšetřením odhalit, co obviněný předstírá a v čem je skutečně psychopatologicky abnormní. K simulaci příznaků totiž nedochází jen u duševně zdravých jedinců, ale i u osob s duševní poruchou⁵⁴. V takové situaci si lze představit, že by bylo možné umístit obviněného na žádost znalce do psychiatrické léčebny za účelem dlouhodobějšího, nepřetržitého pozorování, které výrazně zvyšuje šanci znalce odhalit simulaci příznaků.

Problematikou nařízení pozorování obviněného v ústavu se zabýval také ÚS. Ten zdůraznil, že toto opatření musí být považováno za výjimečné, neboť v jeho důsledku dochází k omezení osobní svobody člověka (tedy ústavně zaručeného základního práva). ÚS upozornil na to, že toto ustanovení TŘ musí být vykládáno tak, že pozorování v ústavu přichází do úvahy jen, jestliže bez něj nelze učinit spolehlivé diagnostické závěry o duševním stavu obviněného (k tomuto závěru musí dojít samotný znalec, soud sám nemůže takový závěr učinit jen na základě vlastních úvah, protože jde o otázku, k jejímuž zodpovězení je třeba

---

⁵¹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 514. (§58).

⁵² Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění p. p., § 116 odst. 2.

⁵³ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád...*, str. 1650. (§ 116 TŘ).

⁵⁴ BRICHČÍN, Slavoj. Soudně psychiatrická expertiza z pohledu znalecké praxe. *Bulletin advokacie*, 1998, ročník 8, č. 4, str. 26.

odborných znalostí⁵⁵). Zákon zde má tedy na mysli především odborné problémy spojené s náročností vyšetření duševního stavu. Důvodem pro nařízení pozorování v ústavu tak např. nemůže být bez dalšího pouze to, že obviněný odmítá se znalcem spolupracovat. Takový problém musí být řešen jinými prostředky dle TŘ.⁵⁶ Těmito prostředky se zabývalo také Nejvyšší státní zastupitelství, které v této věci vydalo výkladové stanovisko. Odmítá-li obviněný se znalcem spolupracovat, musí se ho OČTŘ dotázat na důvody nespolupráce a poučit ho o možnosti pozorování duševního stavu v ústavu. Jestliže obviněný nebude nadále spolupracovat, předloží se znalci veškeré podklady potřebné pro vypracování posudku a znalec se pak vyjádří, zda jsou dostatečným podkladem. Jestliže znalec dospěje k názoru, že bez pozorování obviněného v ústavu nemůže učinit spolehlivé diagnostické závěry, je na místě nařízení pozorování v ústavu⁵⁷. Od případů pozorování duševního stavu v ústavu je nutné odlišovat situace, kdy se obviněný ve zdravotnickém zařízení již (dobrovolně či nedobrovolně) nachází z jiných důvodů a znalci jej zde vyšetřují⁵⁸.

Pozorování duševního stavu v ústavu nesmí podle § 117 TŘ trvat déle než dva měsíce, do té doby musí být posudek podán. Na základě odůvodněné žádosti znalců může soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce tuto lhůtu prodloužit, avšak maximálně o jeden měsíc. Proti usnesení o prodloužení lhůty je možné podat stížnost. Pozorování duševního stavu obviněného v ústavu je možné i v případě mladistvého obviněného. Podle § 58 odst. 2 ZSVM však nesmí trvat déle než měsíc. Na základě odůvodněné žádosti znalců je možné tuto lhůtu prodloužit, avšak maximálně o jeden měsíc. Tato právní úprava je podle mého názoru vhodným kompromisem, protože zákonem stanovená doba pozorování obviněného v ústavu je dostatečně dlouhá na to, aby znalci mohli učinit odborný diagnostický závěr a straně druhé je nastavena tak, aby nebyl zásah do osobní svobody obviněného nepřiměřený.

3.2 Vyšetření duševního stavu svědka

V ustanovení § 118 TŘ je zakotveno, že je možné znalecky vyšetřit duševní stav svědka, jehož výpověď je pro rozhodnutí zvláště významná, a to tehdy, jestliže jsou závažné pochybnosti o jeho schopnosti správně vnímat nebo vypovídat. Předmětem znaleckého zkoumání tedy bude především jeho věrohodnost. Výpovědí rozumíme verbální vyjádření

---

⁵⁵ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6. 8. 1996, sp. zn. 4 To 514/96.

⁵⁶ Nález ÚS ze dne 27. 11. 2000, sp. zn. IV. ÚS 289/2000.

⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád...*, str. 1651. (§ 116 TŘ)

⁵⁸ Tamtéž, str. 1650. (§ 116 TŘ).

vzpomínek na určitou trestněprávně významnou událost⁵⁹. Se zkoumáním duševního stavu se můžeme setkat také u svědka- poškozeného, kde předmětem zkoumání bývá závažnost újmy na (duševním) zdraví, která vznikla v důsledku projednávaného trestného činu. I zde se jedná o zvláštní druh ohledání osoby. Na rozdíl od obviněného, u svědka nikdy nelze nařídít, aby byl za účelem znaleckého vyšetření umístěn do zdravotnického zařízení k pozorování.

Možnost vyšetření duševního stavu svědka je velmi důležitá a má své opodstatnění. TŘ říká, že základní povinností svědka je dostavit se na předvolání a vypovídat o tom, co je mu známo o trestném činu a o pachateli nebo o okolnostech důležitých pro trestní řízení⁶⁰. Z § 97 TŘ je zřejmé, že zákonodárce záměrně nijak neomezuje okruh svědků a také nijak neupravuje podmínky svědecké způsobilosti, aby se mohlo tohoto důkazního prostředku v trestním řízení využívat co nejvíce. Svědkem tak mohou být nejen dospělé osoby, ale také mladiství i osoby nezletilé, osoby s psychickými vadami apod. Jelikož svědek má vypovídat o skutečnostech, které vnímal svými smysly, nemá žádný význam vyslýchat osoby, které nejsou způsobilé tyto skutečnosti vnímat, popř. je reprodukovat. OČTŘ proto ještě před započítáním výsledku osoby, která by mohla být svědkem, musí zjistit, zda u ní nejsou dány pochybnosti o způsobilosti řádně vnímat a reprodukovat, a to zejména prostřednictvím vhodně zvolených otázek anebo v případě pochybností a za splnění podmínek uvedených v § 118 TŘ právě vyšetřením duševního stavu. Je-li na základě znaleckého posudku zjištěno, že osoba není vůbec schopna správně vnímat nebo reprodukovat, nebo tato její způsobilost sice není zcela vymizelá, ale je podstatně snižena, pak nezbyvá než od výsledku takové osoby upustit⁶¹.

Svědék je povinen podrobit se vyšetření duševního stavu znalcem⁶². Přítomnost svědka u znalce se zajišťuje předvoláním a v případě, že se ke znalci dobrovolně nedostaví, může být svědek v souladu s § 98 TŘ předveden policejním orgánem. Kromě toho lze zajistit přítomnost svědka také prostřednictvím uložení pořádkové pokuty⁶³. Samotné dostavení se ke znalci ovšem ještě neznamená, že svědek se znalcem spolupracuje. Důležitá je totiž především spolupráce při samotném vyšetření (zda má snahu se znalcem komunikovat, zda má snahu vyplňovat testy, dotazníky apod.). Znalci se většinou v posudcích zmiňují o tom, zda s nimi svědek při vyšetření spolupracoval a jaký vliv může mít jeho případný nezájem na výsledky použitých metod. Lze však shrnout, že v drtivé většině případů svědci i obvinění se znalci spolupracují a vnímají je jako osoby, které jim mohou v trestním řízení pomoci.

---

⁵⁹ NETÍK, Karel a kol. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997, str. 102.

⁶⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění p. p., § 97.

⁶¹ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád...*, str. 1437 (§ 97 TŘ).

⁶² JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní...*, str. 413.

⁶³ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád...*, str. 1658 (§118 TŘ).

K vyšetření duševního stavu svědka zásadně postačí přibrání jediného znalce⁶⁴(analogicky se použije právní úprava pro vyšetření duševního stavu obviněného, tj. § 116 TŘ), pouze pokud by šlo o objasnění skutečnosti zvláště důležité dle § 105 odst. 4 TŘ, bylo by nutné přibrat znalce dva⁶⁵.

---

⁶⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 7. 1994, sp. zn. 4 To 82/94.

⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád...*, str. 1658 (§ 118 TŘ).

4 Znalecká činnost psychologů a psychiatrů v trestním řízení

4.1 Kompetence

Jak již bylo naznačeno výše, v praxi bývá poměrně obtížné určit, kdy má v trestním řízení vystupovat jako znalec psycholog a kdy má být jako znalec přibrán psychiatr. Jiný pohled na tuto problematiku mají OČTŘ a odlišný pohled pak mají samotní psychologové a psychiatři. Obecně lze říci, že úkolem psychiatra je zabývat se otázkou existence či neexistence duševní poruchy (u svědka či obviněného) a jejího vlivu na rozhodovací procesy (ovládací a rozpoznávací schopnosti) pachatele trestného činu. Do kompetence psychologa naopak spadá posuzování osobnosti a především zkoumání věrohodnosti výpovědi. Posuzování věrohodnosti je dnes podle převládajícího názoru úkolem, který spadá výlučně do kompetence znalců- psychologů⁶⁶. V této otázce tedy dnes již zpravidla nevznikají spory a jen velmi výjimečně dochází k tomu, že by znalecký posudek týkající se věrohodnosti výpovědi zpracovával psychiatr.

Psychologové jako znalci vstoupili do trestněprávního procesu na počátku 20. století z ryze praktických důvodů, tj. proto, že v této době vznikla snaha podpořit obhajobu vědeckými poznatky. Soudy měly za to, že psychologové mohou prohloubit objektivní základ procesu nalézání práva v trestním řízení. Zhruba ve 30. letech 20. století vznikla forenzní psychologie, která se zabývá především psychologíí výslechu a psychologíí svědecké výpovědi⁶⁷. Forenzní psychiatrie se jako obor začala plně rozvíjet v téže době⁶⁸.

Jak již bylo nastíněno výše, psychologové jsou přibíráni do trestního řízení jako znalci často proto, aby odborně posoudili věrohodnost výpovědi obviněného či svědka. Kromě toho však v trestním řízení mohou mít i další kompetence a často se vyjadřují k řadě dalších otázek. Psychologové se tak dále mohou znalecky zabývat osobností obviněného či svědka, její strukturou a dynamikou. V rámci dynamiky osobnosti se psycholog může vyjádřit především k motivaci chování pachatele trestného činu. Psychologové bývají OČTŘ také dotazováni na stav a funkčnost poznávacích (kognitivních) procesů (např. vnímání, paměti, pozornosti, myšlení apod.). Do kompetence psychologa spadá i posuzování možnosti resocializace (nápravy) pachatele trestného činu⁶⁹. V praxi bývají dotazováni i na agresivitu, hodnotovou orientaci člověka nebo mají za úkol objasnit vztah např. mezi poškozeným a

---

⁶⁶NETÍK, Karel, NETÍKOVÁ, Daria. Je třeba znalců z oboru psychologie..., str. 41.

⁶⁷Tamtéž, str. 41.

⁶⁸KŘÍŽ, Josef. *Výbrané kapitoly ze soudní psychiatrie*. 2. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004, str. 9.

⁶⁹NETÍK, Karel, NETÍKOVÁ, Daria. Je třeba znalců z oboru psychologie..., str. 42-43.

obviněným, popř. mezi spoluobviněnými osobami navzájem. OČTŘ však odborné znalosti znalců- psychologů nevyužívají vždy v plném rozsahu. Stále se totiž můžeme setkávat s případy, kdy se OČTŘ obrací s žádostí o odpověď na některou z těchto otázek na psychiatra, který již byl v daném případě přibrán do trestního řízení za tím účelem, aby se vyjádřil k otázce existence či neexistence duševní poruchy u obviněného či svědka.

Psycholog musí pro účely znaleckého posuzování duševního stavu splňovat určité požadavky. Předně musí mít vystudovaný obor Psychologie na filosofické fakultě. Posudky by měly být správně zadávány klinickým psychologům (tj. psychologům, kteří pracují ve zdravotnictví), neboť ti jsou pro tuto činnost nejlépe odborně kvalifikováni a jsou vyškoleni k aplikaci a vyhodnocování příslušných psychologických testů a dotazníků⁷⁰. V praxi toto pravidlo však není vždy dodržováno (např. z důvodu zaneprázdněnosti klinických psychologů). Požadavky, které musí splňovat klinický psycholog, nalezneme v § 22 zákona č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, ve znění pozdějších předpisů. Podmínkou je úspěšné absolvování jednooborového magisterského studijního oboru psychologie, úspěšné absolvování kvalifikačního kurzu Psycholog ve zdravotnictví, pětiletá praxe, během které uchazeč pracuje u poskytovatele zdravotnických služeb pod odborným dohledem klinického psychologa a úspěšné absolvování atestační zkoušky.

Jde-li o podmínky, které musí pro účely znaleckého zkoumání duševního stavu splňovat psychiatr, pak platí, že musí být absolventem lékařské fakulty a po ukončení studia musí absolvovat pětiletou „praxi“, během které se specializuje na obor psychiatrie. Dále musí složit atestační zkoušku, která se skládá z teoretické (obhajoba písemné práce, zodpovězení tří otázek) a praktické části (vyšetření pacienta a provedení diagnostického rozboru)⁷¹.

4.2 Struktura znaleckého posudku

Je-li přibrán znalec za účelem vyšetření duševního stavu obviněného, popř. svědka, je mu OČTŘ doručen trestní spis k prostudování. Prostudováním listin uložených ve spisu se znalec seznámí s okolnostmi vyšetřovaného případu. Ze spisu si znalec vždy dělá výpis o tom, co se z něj dozvěděl a tento výpis je vždy zahrnut do znaleckého posudku. Ve výpisu se znalec zaměřuje především na popis skutkové podstaty projednávaného trestného činu, na jednotlivé výpovědi, které již byly ve věci učiněny, zabývá se také např. tím, jaké informace byly získány ohledáním místa činu, popř. nařízenou soudní pitvou apod. Výpis znalci pomáhá také

⁷⁰ Srovnej výkladové stanovisko NSZ č. 13/2000 [online], dostupné na < http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2000/stanovisko%2013-2000.pdf >.

⁷¹ *Vzdělávací program oboru psychiatrie* [online]. Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, [cit. 6. března 2014]. Dostupné na < <http://www.ipvz.cz/vzdelavaci-programy.aspx?skupina=12> >.

při přípravě na případné hlavní líčení. Je nutné si uvědomit, že od doby vypracování znaleckého posudku uplyne většinou několik měsíců (během kterých znalec vypracuje množství dalších posudků týkajících se jiných případů), než se znalec zúčastní hlavního líčení, kde v rámci dokazování často bývá dotazován na bližší informace. Díky výpisu si tak během krátkého okamžiku může připomenout okolnosti konkrétního případu.

Obsahové náležitosti posudku jsou upraveny jen velmi obecně v prováděcí vyhlášce č. 37/1967 Sb. V § 13 je stanoveno, že znalec v posudku uvede popis zkoumaného materiálu, popřípadě jevů, souhrn skutečností, k nimž při úkonu přihlížel (nález) a výčet otázek, na které má odpovědět i s odpověďmi (posudek). Na poslední straně posudku znalec připojí svou znaleckou doložku, která obsahuje označení seznamu, ve kterém je znalec zapsán, označení oboru, ve kterém je oprávněn podávat posudky, a číslo položky, pod kterou je úkon zapsán v jeho znaleckém deníku.

Jde-li o praxi psychologů a psychiatrů, lze shrnout, že v úvodu posudku zpravidla uvádějí informace o tom, v jaké věci je posudek vypracováván, kdo je jeho zadavatelem, je zde identifikována posuzovaná osoba a obvykle zde bývají také znovu vypsány otázky, na které má znalec odpovědět. Po těchto úvodních informacích zpravidla následuje výpis z trestního spisu. Pro vypracování dalších částí posudku (vlastní vyšetření posuzovaného, rozbor a shrnutí zjištěných poznatků, odpovědi na zadané otázky) je nezbytný osobní kontakt znalce s posuzovanou osobou. Při osobním setkání znalec provede psychologické či psychiatrické vyšetření, na jehož základě pak odpovídá na položené otázky.

Ve vlastním vyšetření jsou uvedeny anamnestické údaje týkající se posuzované osoby. V rodinné anamnéze znalec zjišťuje psychiatrickou zátěž (zda se v rodině vyskytují duševní poruchy, včetně sebevražd, alkoholismu a kriminality). V osobní anamnéze se soustřeďuje na informace týkající se narození posuzovaného, vývoje řeči a chůze (případné odchylky mohou svědčit o existenci organické poruchy), prodělaných nemocí (důležitý může být dlouhodobější pobyt v nemocnici; úrazy hlavy s bezvědomím či např. pohlavní nemoci mohou zanechat trvalé následky apod.), prospěchu ve škole (např. snížená známka z chování může signalizovat rozvoj disociálních povahových rysů), zaměstnání. Velká pozornost se věnuje také dřívější trestné činnosti a odsouzení a zneužívání návykových látek. Pro posouzení osobnosti jsou dále důležité údaje o partnerském životě či manželství, o zálibách a koníčcích, o tom, zda posuzovaný navazuje sociální vztahy s jinými osobami, kde a v jakých

podmínkách bydlí atd. V rámci vlastního vyšetření se znalec také ptá posuzovaného na okolnosti vyšetřovaného trestného činu, aby zjistil jeho pohled na věc ⁷².

V rozboru a shrnutí se znalec detailně zabývá informacemi, které od posuzovaného při vyšetření získal a uvádí zde, jaké závěry z těchto informací vyvozuje. V této části posudku také podrobně rozebírá a vysvětluje případné metody, které při vyšetření použil a jejich výsledek. Na závěr znalec stručně zodpoví všechny zadané otázky, následují identifikační údaje znalce, jeho znalecká doložka a otisk znalecké pečeti.

Zajímavostí je, že přílohou znaleckého posudku nejsou samotné diagnostické metody (vyplněné testy, dotazníky, kresby apod.), které byly v daném případě aplikovány, a to i přesto, že jsou pro posudek primární. Podle mého názoru mají OČTŘ a obhajoba právo být s nimi jakožto s důkazními prostředky seznámeni, a to např. proto, aby si mohli překontrolovat, zda byly dodrženy časové limity stanovené pro jednotlivé metody vyšetření. Taková kontrola si u nich ovšem vyžaduje určitou míru znalostí z psychologie a psychiatrie. Kliničtí psychologové, kteří s těmito metodami pracují, však nejsou zpřístupňování těchto původních dat příliš nakloněni, a to především kvůli snaze uchovávat v tajemství interpretaci a vyhodnocování těchto metod (snižuje se tak riziko ovlivnění výsledků testů ze strany posuzovaných osob).

4.3 Metody vyšetření

Metody, které používají znalci v soudně znalecké psychologické praxi lze rozdělit na metody klinické a metody testové.

Mezi klinické metody řadíme pozorování a rozhovor, tyto metody jsou základní a používají se vždy. Testové metody lze rozdělit na testy výkonové, testy projektivní a dotazníky.

Výkonové testy jsou testy schopností. Řadíme sem hlavně testy inteligence, paměti, pozornosti apod. Jde-li o testy inteligence, v posudcích jsem se nejčastěji setkávala s Ravenovou zkouškou, kterou se zjišťuje neverbální inteligence. Test se skládá z šedesáti úkolů, které jsou seřazeny podle náročnosti, kdy se začíná nejlehčími úkoly a končí se těmi nejobtížnějšími. Úkolem posuzované osoby je vybrat z nabídnutých variant obrazců ten, který logicky zapadá do vynechaného místa (viz příloha č. 1). Vyplnění testu trvá přibližně 30- 45 min. Pokud by posuzovaný test vyplnil např. již za 15 minut, bylo by zřejmé, že k testu nepřistupoval zodpovědně, což by se odrazilo i na jeho výsledku. Proto znalec vždy zanáší

---

⁷² PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2012, str. 38-39.

celkový čas do záznamového archu⁷³. Velmi používaná je také Wechslerova inteligenční škála (v současné době v ČR verze WAIS-III), což je komplexní test inteligence⁷⁴. Skládá se z několika subsystémů, úkolem posuzovaného tak např. je doplnit chybějící část neúplné kresby, vysvětlit význam uvedených slov, řešit z paměti aritmetické příklady, sestavit obrázky tak, aby vytvořily logický děj apod. Délka testu se pohybuje mezi 60- 90 minutami. Tento test v současnosti patří mezi nejlepší⁷⁵. Často používaným testem paměti je Wechslerova škála paměti (v současné době v ČR verze WMS-III). Úkolem posuzovaného je např. zopakovat příběh, který mu předtím znalec povyprávěl, identifikovat fotografie 24 tváří z celkového počtu 48 fotografií, které mu byly před tím znalcem předloženy apod. Test trvá cca 30 minut⁷⁶.

Projektivní testy jsou zaměřeny na osobnost člověka. Velkou výhodou těchto testů je, že výsledky jsou prakticky nezfalšovatelné, protože laik nemá žádnou představu o tom, co se testem sleduje a jaké reakce jsou pro něj „dobré“ nebo „špatné“⁷⁷. Nejvyužívanějším (komplexním) verbálním projektivním testem osobnosti je Rorschachův test. Ten navíc často ukazuje i na přítomnost duševní choroby (typicky třeba schizofrenie, ale také parafilii⁷⁸). Test je tvořen deseti tabulemi, kdy na každé z nich je odlišná skvrna (viz příloha č. 2). Úkolem posuzovaného je popsat znalci, co na tabuli vidí, co podle něj skvrna znázorňuje. Odpovědi potom znalec vyhodnotí. Tento test je pro psychodiagnostiku velmi významný, jeho vyhodnocení je však složité. U znalce se proto předpokládá perfektní znalost testu a delší praxe⁷⁹. Znalci dále často používají i Hand- test, který dobře zachycuje tendence k agresi, a Test nedokončených vět (úkolem posuzovaného je dokončit větu uvedenou v testu, např. „Vím, že je to hloupé, ale bojím se....“, „Myslím, že opravdový přítel ...“)⁸⁰. V případě Hand testu se posuzovanému předkládají kartičky, na kterých je nakreslena lidská ruka (viz příloha č. 3). Úkolem posuzovaného je uvést, co podle něj nakreslená ruka může dělat a odpovědi znalec poté vyhodnotí (vyhodnocení není tak náročné jako u Rorschachova testu). Délka testu je cca 10 minut⁸¹. Ve znalecké praxi se hodně pracuje také s grafickými projektivními metodami, a to hlavně s kresbou lidské postavy a s Baum testem. V případě kresby lidské

---

⁷³ SVOBODA, Mojmir a kol. *Psychodiagnostika dospělých*. Praha: Portál, 2013, str. 100-102.

⁷⁴ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Aplikace klinických a testových metod v kriminologickém výzkumu*. Praha: Vydavatelství KUFŘ s.r.o., 2011, str. 58.

⁷⁵ SVOBODA, Mojmir a kol. *Psychodiagnostika dospělých*. ..., str. 114-122.

⁷⁶ Tamtéž, str. 149.

⁷⁷ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a ...*, str. 197-200.

⁷⁸ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Aplikace klinických a testových metod ...*, str. 64.

⁷⁹ SVOBODA, Mojmir. *Psychodiagnostika dospělých*..., str. 222 – 224.

⁸⁰ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Aplikace klinických a testových metod*..., str. 71.

⁸¹ Tamtéž, str. 275.

postavy se posuzovanému dá k dispozici čistý papír přeložený na dvě poloviny. Na první polovinu papíru má za úkol nakreslit lidskou postavu. Jakmile je hotov, znalec ho požádá, aby na druhou polovinu nakreslil osobu opačného pohlaví. Po celou dobu kreslení je posuzovaný pečlivě pozorován znalcem (znalec např. sleduje, jestli posuzovaný gumuje, provádí opravy atd.). Poté následuje rozhovor o kresbě. Kresba i rozhovor jsou následně znalcem vyhodnoceny. Tento test může být přínosný pro hloubkový rozbor jedince, jeho výsledky však musí být ověřeny i jinými metodami⁸². Na podobném principu je založen Baum test, namísto lidské postavy má však posuzovaný za úkol nakreslit nejhličníatý strom. Kresba je znalcem následně vyhodnocována podle 59 znaků⁸³.

Dotazníkem se rozumí soubor otázek či výpovědí, které se týkají názorů, citů, zájmů nebo způsobů chování v určitých situacích. Úkolem posuzované osoby je označit ty odpovědi, které nejlépe vystihují její duševní stav, názory apod. Dotazníky jsou pro znalce snadno vyhodnotitelné, jejich nevýhodou ovšem je větší možnost zkreslení ze strany posuzovaného (ať už úmyslně či z důvodu nepochopení otázky). Často do nich proto bývají zakomponovány tzv. škály lži (lži skóre), jejichž zvýšení nám signalizuje sníženou validitu výsledku dotazníku. Z toho se potom vyvozuje např. neupřímný postoj k testu či snaha posuzovaného projevit se ve společensky příznivějším světle.⁸⁴ Ve znalecké praxi se obvykle používá Minnesotský osobnostní inventář, který se skládá z více než 500 otázek, kterými se zjišťují důležité vlastnosti osobnosti a psychické poruchy⁸⁵.

Ráda bych zdůraznila, že výše uvedené metody jsou nejčastěji používané, zdaleka však nejsou jediné. Popis všech existujících metod vyšetření by vydal na celou publikaci, proto se jimi ve své práci nezabývám.

Znalci v soudně znalecké psychiatrické praxi mají k dispozici pouze metody klinické, často proto při diagnostice duševních poruch spolupracují se znalci- klinickými psychology. Psychiatr je tak mnohem více odkázán na své zkušenosti a svou dosavadní praxi.

Je nutné si uvědomit, že výběr metod vyšetření v konkrétním případě je zcela na uvážení znalce. Ten by měl zvolit takovou metodu, která je pro zodpovězení položené otázky nejvhodnější (např. určité metody se hodí pro zjištění paměťových schopností člověka a jiné jsou naopak vhodné pro komplexní zhodnocení osobnosti) a se kterou má dostatek zkušeností⁸⁶. Znalec v posudku vždy uvádí, které metody v daném případě použil. Většinou

---

⁸² SVOBODA, Mojmir. *Psychodiagnostika dospělých...*, str. 280 – 284.

⁸³ Tamtéž, str. 286.

⁸⁴ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a ...*, str. 200-201.

⁸⁵ BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Aplikace klinických a testových metod...*, str. 88.

⁸⁶ SVOBODA, Mojmir a kol. *Psychodiagnostika dospělých...*, str. 31.

vyjádří výsledky metod kvantitativně (např. kolik bodů v testu inteligence posuzovaný získal)
a následně výsledek popíše a vysvětlí slovy tak, aby mu porozuměl i laik.

5 Psychologický znalecký posudek

5.1 Posuzování věrohodnosti výpovědi obviněného a svědka

Pojmem věrohodnost označujeme (z hlediska právního i psychologického) soulad výpovědi se skutečností. Výpověď je věrohodná, pokud osoba líčí události tak, jak skutečně proběhly, respektive, jak si je uložila a uchovala v paměti, tj. bez záměrných a účelových zkreslení. Nevěrohodná je pak taková výpověď svědka či obviněného, která zahrnuje smyšlené a záměrně zkreslené informace. V praxi se příliš neobjevují výpovědi, které by byly zcela vymyšlené. Spíše se setkáváme s výpověďmi, ve kterých se kombinují pravdivé i nepravdivé informace⁸⁷.

Úkolem znalce je rozpoznat ve výpovědi lži, popř. v ní rozpoznat nepřesnosti v situacích, kdy posuzovaná osoba nemá v úmyslu vědomě lhát. U každého posuzovaného znalec zkoumá tzv. věrohodnost obecnou a věrohodnost speciální (specifickou). Obecná věrohodnost se týká svědka či obviněného jako osobnosti. Vyjadřuje tedy skutečnost, zda má posuzovaný odpovídající psychické předpoklady k objektivnímu vnímání, zapamatování a vybavování prožitých událostí. Např. nižší obecnou věrohodnost mají osoby trpící některými duševními poruchami oproti osobám duševně zdravým. Při zkoumání obecné věrohodnosti znalec získá mnoho informací, např. o tom, jakým způsobem posuzovaný vnímá skutečnosti, informace o jeho paměťových a rozumových schopnostech apod.⁸⁸

Speciální věrohodnost se týká samotné výpovědi v konkrétním případě. To znamená, že se posuzuje, zda je konkrétní výpověď posuzovaného pravdivá a do jaké míry odpovídá realitě. Znalec se zde zpravidla zaměřuje na porovnávání jednotlivých výpovědí svědka či obviněného a sleduje jejich změny v průběhu času, zabývá se možnými důvody pro křivou výpověď apod. Po provedeném znaleckém zkoumání speciální věrohodnosti má psycholog k dispozici na jedné straně soubor znaků, které svědčí pro věrohodnost výpovědi a na straně druhé má souhrn znaků, které svědčí o nevěrohodnosti určitých údajů. Porovnáním pak znalec zjistí, které znaky převažují. Důležité je, že vztah mezi obecnou a speciální věrohodností je asymetrický, protože i obecně nevěrohodná osoba může v daném konkrétním případě podat věrohodnou svědeckou výpověď a naopak.⁸⁹

Při zkoumání věrohodnosti znalec zpravidla přihlíží ke třem kritériím. Prvním z nich je osobnost posuzovaného, která je důležitá pro posouzení obecné věrohodnosti. Zde mohou

---

⁸⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forezní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, str. 368.

⁸⁸ Tamtéž, str. 368-369.

⁸⁹ Tamtéž, str. 370.

nastat dva problémy a to buď v rozumových schopnostech (posuzovaný není schopen správně vnímat, pamatovat si nebo zapamatované verbálně sdělit) nebo v ostatních složkách osobnosti. Druhým kritériem je, zda posuzovaný má či nemá v konkrétním případě motivaci vypovídat lživě. Berou se v úvahu jak vnitřní pohnutky (jako je např. láska, strach), tak vnější situační tlaky (přátelství, hrozící ztráta zaměstnání...). Posledním kritériem je výpověď samotná, a to jak z hlediska verbálního (obsah výpovědi, způsob, jakým osoba informace prezentuje navenek) tak i nonverbálního (důležité je doprovodné nonverbální chování posuzovaného a psychofyzilogické jevy). Verbální (obsahová) kritéria se vztahují k obsahu výpovědi a jsou založena na myšlence, že ten, kdo popisuje skutečný zážitek, tak činí jiným způsobem než ten, kdo pouze popisuje výsledek své fantazie. Mezi verbální kritéria řadíme např. uvádění detailů, které svědčí pro věrohodnost výpovědi (vychází se z teze, že ten kdo něco prožil, k tomu má co říci). Dále zde můžeme zařadit asociace (jedná se o případy, kdy se posuzovaný zmíní o tom, jaké myšlenky mu v kritickém okamžiku probíhaly hlavou), rozšiřování výpovědi (vychází se z hypotézy, že svědek či obviněný si zpravidla nevybaví podrobně všechny detaily již při prvním výslechu a uvádí je až dodatečně. Stereotypní opakování výpovědi bez přirozených strukturálních změn je naproti tomu typické pro lživé výpovědi). U nonverbálních kritérií je nutné mít neustále na mysli, že mají při posuzování věrohodnosti význam jen v porovnání s mluveným slovem a je nutné je velmi obezřetně posuzovat. Znalec proto musí pozorně sledovat změny v řeči, změny mimiky či gestikulace a musí zároveň sledovat, v jakých momentech výpovědi tyto změny nastávají. Mezi tato kritéria patří např. emocionální doprovod, tedy vyjádření emocí navenek. Když musí člověk popisovat zážitek, který jej citově zasáhl, neubrání se emocionálním projevům. Pokud přirozené emocionální pohnutí chybí nebo naopak posuzovaný takzvaně nápadně „přehrává“ své emoce, je to znak svědčící o lži.⁹⁰

Symptomy, které svědčí pro věrohodnost výpovědi, se zabývala celá řada autorů. Na základě jejich poznatků bylo vypracováno schéma celkem devatenácti položek. Shledá-li znalec tyto položky ve výpovědi (ne nutně všechny), usuzuje se na její věrohodnost. Podle tohoto schématu je důležitá např. logická struktura výpovědi, množství detailů, popis interakcí, zakotvení v kontextu, reprodukce konverzace (používání přímé řeči), neočekávané komplikace během incidentu, neobvyklé nebo nadbytečné detaily, vylíčení vlastního psychického stavu, vylíčení psychického stavu přisuzovaného pachateli, spontánní opravy, detaily charakteristické pro delikt či přiznání mezer v paměti.⁹¹ Je však důležité mít na mysli

---

⁹⁰ Tamtéž, str. 371-377.

⁹¹ NETÍK, Karel a kol. *Psychologie v právu...*, str. 103-104.

(a někteří psychologové to do svých posudků přímo uvádějí), že vědomou lež nemůže znalec nikdy vyloučit. Považují proto za nutné zdůraznit, že soud musí při hodnocení věrohodnosti výpovědi vycházet ze všech provedených důkazů (nejen ze znaleckého posudku).

Znalecké posuzování věrohodnosti výpovědi bývá obvyklé především v případech důkazní nouze⁹². V takových případech mohou mít znalecké posudky klíčový význam. Ukázkou může být případ, kterým se zabýval Krajský soud v Ostravě, pobočka v Olomouci. V dané věci byl obviněn František Nový⁹³ z pokusu vraždy, kterého se měl dopustit tak, že napadl sekyrou v bytě své přítelkyně Tamary Koutné poškozeného Pavla Machálka, přítele dcery Tamary. Podle výpovědi očitých svědků Pavla Machálka a jeho přítelkyně Kláry Koutné se čin odehrál tak, že obviněný za nimi přišel do bytu v podnapilém stavu a se sekyrou ukrytou v igelitové tašce. Při příchodu obviněný Kláru nejdříve slovně a následně i fyzicky napadl. Poté zamířil do ložnice, kde na posteli ležel poškozený Machálek. V ložnici obviněný vytáhl sekyru z tašky a zaútočil jí na poškozeného tak, že zásah byl směřován ostřím na jeho hlavu. První i druhý neúspěšný útok poškozený vykryl rukama, při třetím pokusu o úder se svědkyni Koutné podařilo obviněnému sekyru vzít a přivolat policii. Důkazní situace byla taková, že obviněný se k činu nejprve doznal, později však vše odvolal a čin zapíral. Přítomnost obviněného v bytě prokazovaly pachové stopy, svědkyně Koutná měla v důsledku fyzického napadení podlitinu na boku a tváři, poškozený Machálek měl modřiny na předloktích, kterými útok vykryl. Zcela zásadní zde proto byly výpovědi svědků, které se lišily od výpovědi obviněného. Kromě toho, že byl znalecky (psychiatrem i psychologem) zkoumán duševní stav obviněného i svědků, byly také zadány posudky na věrohodnost jejich výpovědí. Znalec v posudku uvedl, že obviněný je i přes syndrom závislosti na alkoholu ve IV. stádiu obecně věrohodný, jeho výpověď je však nepřesná, protože ji zkresluje jeho náhled na sebe samého (např. agresivitu u sebe obviněný bagatelizoval a vnímal ji mnohem mírněji než jeho okolí). Podle znalce výpověď obviněného nenesla dostatek znaků líčení skutečně prožité události a převažovaly u něj znaky svědčící pro specifickou nevěrohodnost (chudost výpovědi, absence originality výpovědi a podružných detailů, závažné rozpory s dřívějšími výpověďmi, časté změny výpovědi v závislosti na nových důkazech, odvolávání se na důkazy spíše než uvádění vlastních vzpomínek, prezentace vlastní výpovědi jako naprosto přesné, přestože jinde obviněný argumentoval tím, že se nepamatuje z důvodu opilosti, sám spontánně neudával „dovysvětlení“ a reagoval až na výzvy k rozvedení výpovědi, absence popisu vlastních psychických stavů apod.). U svědků došel znalec k závěru, že i přes jejich

---

⁹² ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu..., str. 225.

⁹³ Jména jsou ve všech praktických případech změněna.

závislost na alkoholu ve IV. fázi byli oba obecně schopní podat věrohodnou výpověď. V tomto případě znalec naopak shledal, že znaky svědčící pro věrohodnost jejich výpovědí převažovaly (drobné nepřesnosti mezi výpovědi svědkyně a svědka podle znalce svědčí o tom, že se navzájem na výpovědi předem nedomlouvali, stálost výpovědi v čase, zbytečně nedramatizovali útok ani jeho možné následky, připouštěli určité nepřesnosti ve výpovědi, popisovali vlastní psychické stavy, popisovali interakce aktérů vč. používání přímé řeči, popisovali podružné detaily) a že líčení neslo znaky skutečně prožité události. Především na základě těchto posudků, které byly v souladu i ostatními provedenými důkazy, mohlo dojít k vyslovení viny obviněného a k uložení trestu.

Na závěr této podkapitoly bych ráda připomněla, že znalci dle § 107 TŘ nepřísluší hodnotit důkazy a řešit právní otázky, a proto nikdy nemůže ve svém posudku dojít k závěru, že výpověď obviněného či svědka je či není věrohodná (pouze uvádí, které znaky převažují). Hodnocení důkazu přísluší pouze soudu, který je povinen postupovat podle zásady volného hodnocení důkazů⁹⁴.

5.2 Poruchy s forenzním významem při posuzování obecné věrohodnosti

Diagnostika některých duševních poruch může být pro posouzení obecné věrohodnosti velmi důležitá. Na tomto místě proto stručně přiblížím ty nejvýznamnější.

Antisociální (také disociální) porucha osobnosti se mimo jiné projevuje lhostejností k citům druhých, nezodpovědností, nízkým prahem pro spuštění agresivního jednání apod.⁹⁵ Jedním z hlavních kritérií této poruchy je trvalá lhavost, proto obecná věrohodnost bývá snižena.⁹⁶

Alkoholismus a jiné nealkoholové toxikomanie se v praxi objevují velmi často a tyto poruchy mohou ovlivňovat obecnou věrohodnost v různé míře. Posouzení závisí na tom, jakou měrou jsou postiženy kognitivní procesy závislé osoby a zda u ní již nedošlo ke změně osobnosti⁹⁷. V praxi se často pracuje s čtyřmi stupni závislosti, které vypracoval kanadský psychiatr E. Jellinek. První stadium je počáteční, kdy člověk pije občas, a to především za účelem „vylepšení si nálady“. Druhé stadium se vyznačuje zvýšeným požíváním alkoholu a objevují se okénka (palimpsesty). V případě třetího (krucálníhoho) stádia dochází k tomu, že člověk již nemá nad alkoholem kontrolu a jakmile začne pít, pije až do podnapilosti. Poslední fáze (terminální) se vyznačuje poklesem tolerance k alkoholu a závažnými tělesnými i

⁹⁴ Rozhodnutí NS ČSSR ze dne 4. 6. 1986, sp. zn. 1 Tz/3/86.

⁹⁵ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a ...*, str. 90.

⁹⁶ NETÍK, Karel a kol. *Psychologie v právu...*, str. 71.

⁹⁷ Tamtéž, str. 73-74.

duševními komplikacemi, např. dochází k poruchám paměti, k rozvoji alkoholové demence, osobnost těžce degraduje⁹⁸.

Významné dále mohou být organické poruchy a poruchy intelektu, především mentální retardace (dříve slabomyslnost), tedy snížení inteligence do pásma defektu. U mentálně retardovaných jedinců je obecná věrohodnost nízká. Trpí-li však osoba „jen“ lehkou mentální retardací, pak by měla být schopná podat věrohodnou výpověď alespoň v hrubých rysech. Organické poruchy jsou velmi rozsáhlou skupinou duševních poruch. Věrohodnost výpovědi bude záviset na tom, o jakou konkrétní poruchu se bude jednat a jak moc bude postihovat kognitivní procesy a osobnost člověka⁹⁹. Jedná se buď o přímé poškození mozku (např. z důvodu úrazu, nádoru mozku apod.) nebo o projevy celkového onemocnění, mezi jehož příznaky patří i projevy psychopatologické (např. stavy zmatenosti při infekčních nemocech)¹⁰⁰. Forenzně významná tak může být např. Alzheimerova choroba.

Na věrohodnost mohou mít velký vliv také schizofrenní poruchy. Schizofrenie nenarušuje paměť, vědomí ani intelekt, reprodukce událostí ovšem může být poznamenaná psychoticky zkresleným úsudkem¹⁰¹. Obecná věrohodnost je tak velmi nízká. Záleží ovšem i na tom, v jaké fázi nemoci se osoba s touto poruchou nachází. I pro laika je na první pohled nevěrohodná výpověď v okamžiku ataky nemoci. Sama jsem měla možnost seznámit se s několika výpověďmi takto nemocných osob. Typické pro ně je časté zabíhání k úplně jiným, nesouvisejícím tématům, chaotičnost, výpověď je neracionální, velmi zmatená a je zásadně ovlivněna bludy, kterým nemocný v daném okamžiku bezmezně věří. Ve fázi remise (tj. ve fázi přechodného ustoupení příznaků nemoci¹⁰²) může být věrohodnost zachována¹⁰³.

5.3 Posuzování věrohodnosti výpovědi dítěte

Posudky týkající se věrohodnosti dětí a mladistvých bývají často zadávány v případě podezření na jejich týrání či sexuální delikty. V této oblasti prodělala forenzní psychologie velký vývoj. Zpočátku se totiž vycházelo z předpokladu, že děti nejsou schopné podat výpověď shodnou s realitou (tento názor převládal ještě na počátku 20. století). V současné době platí přesný opak. Dítě je schopné podat věrohodnou výpověď stejně jako dospělý, jen si jeho výslech (ať už znalcem či OČTŘ) vyžaduje specifický přístup¹⁰⁴ (často se např. pracuje

⁹⁸ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a ...*, str. 61.

⁹⁹ NETÍK, Karel a kol. *Psychologie v právu ...*, str. 75-78.

¹⁰⁰ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a ...*, str. 41.

¹⁰¹ Tamtéž, str. 77.

¹⁰² ABZ slovník cizích slov [cit. 1. 3. 2014]. Dostupné na <<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/remise>>.

¹⁰³ NETÍK, Karel a kol. *Psychologie v právu ...*, str. 82.

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 13.

s kresbami, panenkami apod.). Pro zkoumání věrohodnosti je nejpřínosnější první výpověď dítěte. Psycholog u dětí a mladistvých mimo jiné hodnotí jejich schopnost správně vnímat prožité události, schopnost informace emočně zabarvit a zapamatovat si je, jejich stupeň motorického, kognitivního a morálního vývoje, stupeň vývoje řeči apod. Je nutné si uvědomit, že dítě je schopné odlišovat realitu od fantazie až kolem 4. – 5. roku, po 6. roce dokáže odlišovat pravdu a lež. Znalec posuzuje způsob vyjadřování dítěte (např. zda nepoužívá na svůj věk neobvyklou terminologii), emoční doprovod, ovlivnitelnost dítěte (např. rodiči). Pro posouzení obecné věrohodnosti je důležité dosažené vývojové stádium dítěte. Protože je vyšetření dítěte složitější než vyšetření dospělého, je nutné vyšetřit jej opakovaně (minimálně dvakrát). Lze shrnout, že výpovědi nejbližší odpovídající realitě podávají děti mladšího školního věku, zatímco u starších dětí a mladistvých často dochází k prolínání reality s představami¹⁰⁵.

5.4 Posuzování osobnosti, motivace a resocializace

Psychologům bývá často zadáván úkol, aby objasnili strukturu osobnosti obviněného, příp. svědka. V rámci rozboru struktury osobnosti znalec vyčlení základní složky a vlastnosti, které osobnost utváří¹⁰⁶. Znalec může osobnost zhodnotit např. jako nevyzrálou či plně rozvinutou, osobnost s disociálními rysy nebo osobnost bez psychopatických rysů, emočně chudou osobnost, primitivní osobnost, osobnost v průměru populace, osobnost s rysy pasivity a introvertnosti nebo naopak s rysy dominance a extrovertnosti apod. V rámci zkoumání osobnosti bývají znalci často dotazováni na inteligenci, temperament, charakter, agresivitu a motivaci posuzovaného (viz níže). Rozbor osobnosti je důležitý mimo jiné i pro posouzení resocializace.

Motivace obviněného musí být objasněna, protože je důležitá pro posouzení subjektivní stránky trestného činu¹⁰⁷. Objasnění motivace může být důležité také pro správnou právní kvalifikaci protiprávního jednání a může se projevit také při ukládání trestu v podobě přitěžující okolnosti (§ 42 z. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění p. p., hovoří např. o spáchání trestného činu ze ziskuchtivosti, z rasové či národnosti nesnášenlivosti, ze msty, řada kvalifikovaných skutkových podstat předpokládá zavrženíhodnou pohnutku apod.). Neexistují nemotivované delikty, existují pouze delikty s nejasnou či neznámou motivací. Znalec při zjišťování motivace vychází ze spisu (např. z výpovědí obviněného a svědků, z popisu místa činu...) a z vlastního psychologického vyšetření obviněného, ve kterém se zaměřuje na jeho

¹⁰⁵ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a ...*, str. 148-151.

¹⁰⁶ Tamtéž, str. 203.

¹⁰⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o., 1998, str. 79.

osobnost včetně jejího vývoje, na sociální vazby apod. Zjišťují se vnější (např. atmosféra v rodině a zaměstnání) i vnitřní (např. stav napětí, frustrace primárních potřeb) vlivy na jednání obviněného. Analýza motivace u nedbalostních trestných činů se více zaměřuje na intelekt, paměť, pozornost a na možnost jejich ovlivnění emocionálními či fyziologickými procesy¹⁰⁸.

Posouzení možnosti resocializace (možnosti nápravy) obviněného je důležité pro rozhodování soudu o uložení trestu. zodpovězení této otázky je složitým problémem s poměrně vysokým rizikem omylu, a proto by se soud při svém rozhodování neměl spoléhat pouze na závěr znalce. Znalec musí vzít do úvahy osobnost obviněného, jeho dosavadní vývoj, vliv jeho prostředí, vliv případného trestu a případně i reakce obviněného na dosavadní ovlivňování jeho chování. Důležitý je také postoj obviněného k sobě samému a jeho postoj k trestnému činu, včetně pocitu viny a motivace ke změně svého chování. Možnost resocializace nepříznivě ovlivňuje např. diagnostika antisociální poruchy osobnosti, kriminální životní styl (obzvláště pokud začal v raném věku), mentální defekt, opakované páchaní stejného trestného činu, poruchy afektivity (výbuchy zlosti), snížená schopnost navazovat a udržovat pozitivní emocionální vztahy, snížená schopnost empatie apod.)¹⁰⁹.

---

¹⁰⁸ NETÍK, Karel a kol. *Psychologie v právu ...*, str. 100-102.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 109 – 110.

6 Psychiatrický znalecký posudek

6.1 Duševní porucha a její význam v trestním řízení

Nejčastějším úkolem znalce- psychiatra je zjistit, zda obviněný trpí nebo v době spáchání trestného činu trpěl nějakou duševní poruchou (popř. zda duševní poruchou trpí či trpěl svědek). TZ zakotvil legální definici duševní poruchy v ustanovení § 123. Duševní poruchou se tak rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka.

Do kategorie duševních poruch vyplývajících z duševní nemoci řadíme duševní nemoci, které jsou somaticky podmíněné. Patří zde exogenní psychózy (poruchy vyvolané organickým poškozením mozku jako je např. epilepsie, rozpad osobnosti např. v důsledku arteriosklerózy), endogenní psychózy (somatické příčiny se předpokládají, vědecky ještě nebyly prokázány; jde např. o schizofrenii či maniodepresivní poruchy), geneticky podmíněné nemoci (Downův syndrom) a stavy v alkoholovém či drogovém opojení, kdy v důsledku nadměrného zneužití návykových látek dojde k otravě organismu. Hlubokou poruchou vědomí se rozumí taková porucha, ke které může dojít i u jinak zdravého člověka. Podmínkou je, že vede k podstatnému omezení duševních schopností (schopnost vnímání člověka musí být podstatně redukována až eliminována). Nemyslí se tím však úplná absence vědomí (např. kóma). Hlubokou poruchou vědomí se tedy mají na mysli jednání, k nimž dochází v extrémních zátěžových situacích, kdy intenzita zátěže dosahuje takové míry, že je podstatně omezena schopnost člověka smysluplně jednat. Nejčastěji tedy půjde o důsledky masivních afektivních zátěží jako např. strach či hněv. Kromě toho sem spadá i např. jednání v hypnóze apod. Mentální retardací se rozumí všechny defekty inteligence s výjimkou defektů vrozených (ty spadají do duševních poruch vyplývajících z duševní nemoci). Těžkou asociální poruchou osobnosti můžeme charakterizovat jako hluboce zakořeněné, dlouhodobé vzorce chování, které se projevují v rigidních reakcích na různorodé individuální a sociální životní podmínky osoby¹¹⁰. Navenek se projevuje např. lhostejností k citům druhých, naprostou a trvalou nezodpovědností a nerespektováním sociálních norem, nízkou tolerancí k frustraci a nízkým prahem pro spuštění agresivního jednání, neschopností poučit se z dosavadních zkušeností apod.¹¹¹ Pod jiné těžké duševní či sexuální odchylky spadají všechny další poruchy, které

¹¹⁰ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník (komentář)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, str. 1327- 1332 (§ 123).

¹¹¹ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a ...*, str. 90.

nelze zařadit do předchozích kategorií. Spadají sem např. sexuální deviace, další druhy závislostí (např. závislost na herních automatech) atd.¹¹²

U obviněného se přítomnost duševní poruchy znalecky zjišťuje proto, že může mít vliv na jeho trestní odpovědnost. Jednou z podmínek trestní odpovědnosti je totiž přičetnost pachatele. Nepřičetnost je legálně definovaná v § 26 TZ, který stanoví, že nepřičetný je ten, kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo toto jednání ovládnout. Postačí, že chybí jedna z těchto schopností. V případě, že by obviněný pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou (nikoli zcela vymizelou) rozpoznávací nebo ovládací složku (popř. obě), byl by tzv. zmenšeně přičetný dle § 27 TZ. Zmenšená přičetnost na rozdíl od nepřičetnosti trestní odpovědnost nevylučuje, odůvodňuje však zvláštní postup vůči pachateli. Ke zmenšené přičetnosti je nutné přihlídnout také při ukládání druhu trestu a jeho výměry¹¹³.

Samotná existence duševní poruchy v době spáchání trestného činu však automaticky neznamená nepřičetnost či zmenšenou přičetnost, proto bývají psychiatři současně dotazováni na to, zda případná duševní porucha ovlivnila rozpoznávací nebo ovládací schopnosti obviněného a pokud ano, do jaké míry (zda tyto schopnosti byly zcela vymizelé, podstatně snížené, snížené jen nepodstatně či zda byly plně zachovány). Znalec nikdy nesmí ve svém posudku dojít k závěru, že obviněný je přičetný, zmenšeně přičetný, či nepřičetný. Tyto otázky jsou otázkami právními, jejich řešení proto znalci nepřísluší a k takovému závěru mohou dojít jen OČTŘ na základě skutečností vyplývajících z provedených důkazů. Znalecký posudek je tak jen jedním z podkladů, ze kterých bude soud při posuzování těchto otázek vycházet¹¹⁴. Posuzování rozpoznávacích a ovládacích schopností se u obviněného musí vždy vztahovat ke konkrétní trestné činnosti. Nelze se tak spokojit se znaleckým posudkem podaným v předchozí trestní věci¹¹⁵.

U svědka může mít případná duševní porucha vliv na jeho schopnost vypovídat a u svědka- poškozeného také může dojít ke vzniku duševní poruchy (tedy z právního hlediska k ublížení na zdraví, popř. způsobení těžké újmy na zdraví¹¹⁶) v důsledku spáchaného trestného činu. Typickým příkladem může být posttraumatická stresová porucha, která může vzniknout u obětí znásilnění. Objasnění duševní poruchy u svědka- poškozeného je v takovém případě

¹¹² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník...*, str. 1333 (§ 123).

¹¹³ Tamtéž, str. 381 – 382 (§ 27).

¹¹⁴ Rozhodnutí NS ze dne 7. 6. 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78.

¹¹⁵ Rozsudek NS ze dne 12. 5. 1980, sp. zn. 7 Tz 7/80.

¹¹⁶ Srovnej např. rozhodnutí NS ze dne 2. 7. 1980, sp. zn. 4 To 24/80 (Za těžkou újmu na zdraví je třeba považovat nejen delší dobu trvající vážnou poruchu zdraví fyzického, ale i duševního, popř. delší dobu trvající vážné duševní onemocnění.).

velmi důležité, protože má vliv na právní kvalifikaci činu. Jako příklad bych uvedla případ, který projednával Krajský soud v Ostravě, pobočka v Olomouci. Soud projednával přečin znásilnění dle § 185 odst. 1 TZ, kterého se na poškozené dopustil léčitel Karel Mikšík, za kterým poškozená docházela kvůli bolestem zad. Protože poškozená uváděla, že kvůli jednání obviněného musela vyhledat pomoc psychologa a psychiatra, který jí předepsal antidepresiva, neboť trpěla úzkostmi, zhoršila se ve škole a měla problémy i v partnerském a sexuálním životě, byl soudem příbrán znalec psycholog i psychiatr za účelem vyšetření jejího duševního stavu. Znalci se shodli na tom, že před znásilněním poškozená žádnou duševní poruchou netrpěla. V důsledku tohoto protiprávního jednání obviněného se však u ní rozvinula posttraumatická stresová porucha, jejíž léčba v průměru trvá 6 – 12 měsíců. Pokud by ovšem „přerostla“ v neurotickou poruchu, trvala by léčba ještě až o rok déle. Psycholog se navíc zabýval i věrohodností výpovědi poškozené, přičemž došel k závěru, že její výpověď nese dostatek znaků svědčících o tom, že líčí skutečně prožité události a že převažují znaky svědčící pro věrohodnost výpovědi. Po uplynutí několika měsíců byli příbráni noví znalci a vyšetření duševního stavu svědkyně- poškozené bylo zopakováno. Závěry znalců se od sebe nelišily a znalci potvrdili, že poškozená stále trpí touto duševní poruchou. V důsledku těchto posudků došlo ke změně právní kvalifikace na zvlášť závažný zločin znásilnění dle § 185 odst. 1, odst. 3 písm c) TZ, což se samozřejmě významně odrazilo i v uloženém trestu.

6.2 Duševní poruchy s forenzním významem

Jak již bylo uvedeno, ne každá duševní porucha musí nutně ovlivňovat rozpoznávací či ovládací schopnosti pachatele trestného činu. Některé duševní poruchy však mají větší forenzní význam než ostatní a v případě jejich diagnostiky většinou psychiatr dojde k závěru, že některá z těchto schopností byla v době činu podstatně snižena, ne-li zcela vymizelá. Těmi nejdůležitějšími se budu nyní stručně zabývat.

Velmi významné jsou již zmiňované organické duševní poruchy. Je-li u pachatele diagnostikován syndrom demence (např. Alzheimerova choroba, progresivní paralýza) či amnestický syndrom (vyznačuje se např. chorobně nadnesenou náladou, ztrátou vstřípivosti paměti), dochází zpravidla k vyslovení nepřičetnosti. Do skupiny organických duševních poruch řadíme také syndrom kvalitativní poruchy vědomí, kde mimo jiné patří také epilepsie. Pokud dojde k trestné činnosti během epileptického záchvatu, psychiatr zpravidla dojde k závěru, že rozpoznávací i ovládací schopnosti obviněného byly zcela vymizelé¹¹⁷.

---

¹¹⁷ PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a ...*, str. 41-54.

V praxi jsem se setkala se zajímavým příkladem trestné činnosti, které se dopustil člověk s organickou duševní poruchou. V dané věci bylo zahájeno trestní stíhání proti obviněnému Janu Kučerovi pro přečin krádeže. Té se dopustil tak, že náhodné kolemjdoucí, starší paní, vytrhl z rukou kabelku i s peněženkou a utekl. Později téhož dne navíc ze supermarketu odcizil láhev vína, načež byl zadržen Policií ČR. Již v přípravném řízení byl jako znalec přibrán psychiatr, aby posoudil duševní stav obviněného, neboť policejní orgán zjistil, že obviněný před rokem a půl utrpěl úraz hlavy a z toho důvodu byl také několikrát léčen v psychiatrické léčebně. Znalec po provedeném vyšetření dospěl k názoru, že obviněný v inkriminované době trpěl duševní poruchou, a to organicky podmíněnou poruchou osobnosti, která u něj vznikla následkem úrazu, ke kterému došlo tak, že spadl na kole a došlo k nezvratnému poškození mozku. Znalec uvedl, že porucha se mimo jiné projevuje tak, že se významně změnil obvyklý vzorec chování (obviněný byl před úrazem naprosto bezproblémový, měl dobrý prospěch ve škole a nikdy neměl problémy se zákonem), osoba není schopná udržet pozornost, nedokáže si domyslet sociální důsledky svého jednání, typické jsou sklony k impulzivnímu jednání apod. Kvůli této duševní poruše došlo k jen nepodstatnému snížení rozpoznávacích schopností, avšak ovládací schopnosti obviněného byly sníženy podstatně. S ohledem i na ostatní provedené důkazy došel soud k závěru, že obviněný byl v době spáchání krádeží zmenšeně přičetný, což zohlednil při ukládání trestu. Navíc bylo obviněnému uloženo psychiatrické ochranné léčení v ústavní formě.

Častým onemocněním, se kterým se mohou OČTŘ setkat, je schizofrenie. Aby mohla být diagnostikována, musí se po dobu alespoň jednoho měsíce u pacienta vyskytovat některý z těchto příznaků:

- slyšení vlastních myšlenek a halucinace,
- bludy,
- slyšení hlasů, které komentují myšlenky a chování pacienta,
- bludná přesvědčení, která se vymykají dané kultuře.

Pokud se u pacienta nevyskytuje žádný z těchto příznaků, může být schizofrenie diagnostikována, jsou-li u něj přítomny alespoň dva z těchto příznaků:

- přetrvávající halucinace,
- poruchy myšlení,
- katatonní projevy (např. bizarní pohyby, stereotypní pohyby, grimasování...),
- nápadné změny v chování (např. přerušování sociálních kontaktů)
- negativní příznaky (apatie, emoční otupělost atd.).

Schizofrenie může probíhat buď v atakách (epizodách), po nichž dojde k úplné či částečné remisi, anebo probíhá chronicky bez výraznějšího zlepšení. Nejčastější formou je paranoidní schizofrenie, pro kterou jsou typické perzekuční bludy (přesvědčení o pronásledování osoby, o spiknutí proti ní) a halucinace. Tyto bludy pak bývají častým důvodem k násilnému jednání¹¹⁸. Typickým případem schizofrenie se zabýval i Krajský soud v Ostravě, pobočka v Olomouci. Vůči obviněnému Miroslavu Tománkovi bylo zahájeno trestní stíhání pro pokus zvláště závažného zločinu vraždy, kterého se dopustil tím, že dvakrát silně udeřil kladivem do hlavy svou matku a poté, co se jí podařilo mu kladivo vytrhnout, se jí pokusil uškrtit rukama. Se škrcením obviněný přestal až tehdy, když byl vyrušen strážníky obecní policie. Při zadržení uvedl, že v něm uzrálo přesvědčení, že jeho matka není jeho pravou biologickou matkou a že je to vtělený ďábel, kterého musí zabít. Čin navíc vysvětloval tím, že v kuchyni měli vždy tři nože, přičemž ten největší se asi před dvěma měsíci ztratil a on ví, že si ho jeho matka schovala, aby ho mohla zabít, proto zaútočil jako první. Policie ČR zjistila, že obviněný se ambulantně léčil pro paranoidní schizofrenii (přičemž byl již čtyřikrát dlouhodobě hospitalizován v psychiatrické léčebně), a proto v rámci přípravného řízení přibrala znalce- psychiatra. Ten ve svém posudku dospěl k názoru, že obviněný v době napadení své matky trpěl závažnou duševní poruchou- paranoidní schizofrenií. V době napadení došlo k atace nemoci, která se u obviněného projevila zejména poruchou myšlení a paranoidně- persekuční bludnou produkcí. Z důvodu této duševní poruchy znalec u obviněného konstatoval úplné vymizení rozpoznávacích i ovládacích schopností. Na základě tohoto posudku došlo k zastavení trestního stíhání a státní zástupce k soudu podal návrh na uložení psychiatrického ochranného léčení v ústavní formě. Tomuto návrhu soud vyhověl.

Forenzně významné mohou dále být afektivní poruchy hypománie a mánie. Hypománie je charakterizována euforickou či naopak podrážděnou náladou, která trvá nejméně čtyři po sobě jdoucí dny, lehkomyšlným chováním, zvýšenou aktivitou nebo naopak neklidem. Mánie je vystupňováním příznaků uvedených u hypománie. Změny nálady jsou velmi výrazné a trvají nejméně týden. Celkový neklid narušuje běžné aktivity, dochází ke ztrátě normálních sociálních zábran. Pokud se u osoby střídají manické fáze s depresemi, hovoříme o bipolární afektivní poruše (dříve maniodepresivní psychóza). V chorobně zvýšené náladě se takto nemocné osoby mohou dopustit např. trestných činů rvačky, výtržnictví či jiné (většinou násilné) trestné činnosti. V případě depresivních nálad se lze setkat s nedbalostními trestnými

---

¹¹⁸ Tamtéž, str. 74 – 75.

činy, kdy nemocnému chybí vůle k plnění svých povinností. Afektivní poruchy mohou vést k úplnému vymizení ovládacích schopností.¹¹⁹

Mentální retardace je závažnou poruchou osobnosti, která může být vrozená či získaná (během nitroděložního vývoje, porodu či do dvou let života). Rozlišujeme lehkou (IQ 50 – 69), střední (IQ 35 – 49) a těžkou mentální retardací (IQ 34 – 20). Znalci se ve své praxi nejčastěji setkávají se střední a lehkou mentální retardací. Osoby takto postižené jsou sugestibilní a často se nechají k trestné činnosti „navést“ jinou osobou. Snadno také podléhají zlobným emocím či sexuálnímu puzení, které mohou realizovat v podobě parafilního chování (např. pedofilie, zoofilie apod.). Tato porucha může podstatně snížit ovládací či rozpoznávací schopnosti pachatele, v některých případech mohou být zhodnoceny až jako vymizelé. Je nutné si však uvědomit, že lehká mentální retardace automaticky neznamená snížení těchto schopností.¹²⁰

Při posuzování trestní odpovědnosti pachatele může být důležitá také diagnostika sexuální deviace neboli parafílie (spadají zde poruchy pohlavní identity a poruchy sexuální preference). Ta totiž může vést soud k rozhodnutí o zmenšené přičetnosti obviněného. Parafílie spadají mezi duševní poruchy, diagnostikovat je tedy může znalec- psychiatr, příp. znalec sexuolog s psychiatrickou atestací. Často jsou však přibírání jako znalci i kliničtí psychologové, kteří při diagnostice parafílií přispívají svými metodami vyšetření¹²¹.

Forenzně významné jsou poruchy sexuální preference, proto se budu zabývat těmi nejdůležitějšími z nich.

Fetišismus se projevuje erotickým zájmem zaměřeným pouze na určité symboly sexuálního partnera (může se jednat např. jen o určitou část těla nebo součást oděvu). Tímto onemocněním trpí spíše muži. Fetišisté se často mohou dopouštět krádeží či porušování domovní svobody, když si opatřují např. spodní prádlo svého sexuálního objektu. V takovém případě znalci hodnotí jejich ovládací schopnosti jako podstatně snížené. Ovládací schopnosti mohou být podstatně sníženy také v důsledku exhibicionismu. Tato porucha se prakticky vyskytuje jen u heterosexuálně orientovaných mužů a projevuje se přetrvávajícími tendencemi ukazovat své genitálie náhodným osobám na veřejných místech, a to bez předchozí výzvy a bez záměru dalšího intimního kontaktu. Podobně jako exhibicionisté bývají posuzováni také osoby trpící poruchou voyerství. Ta se projevuje přetrvávající tendencí pozorovat jiné osoby při sexuálním nebo jiném intimním chování (např. při svlékání).

---

¹¹⁹ Tamtéž, str. 81 – 82.

¹²⁰ Tamtéž, str. 98 – 100.

¹²¹ WEISS, Petr a kol. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010, str. 467, 530 – 533.

Poměrně často se lze v praxi setkat také s pedofilií. Ta se projevuje sexuální preferencí dětí obvykle prepubertálního nebo časného pubertálního věku. Pedofilie může být heterosexuální, homosexuální či bisexuální. Obvykle se vyskytuje u mužů. Pedofilie se může objevit až v pokročilejším věku člověka. Její diagnostika vede znalce zpravidla k závěru, že ovládací schopnosti pachatele byly v jejím důsledku podstatně sníženy¹²². Jednou z forem pedofilie-hebefilií (muž sexuálně preferuje teprve dospívající dívky) se zabýval také Krajský soud v Ostravě, pobočka v Olomouci. V dané věci bylo zahájeno trestní stíhání proti obviněnému Josefu Zímovi pro zvlášť závažný zločin pohlavního zneužívání. Trestní stíhání bylo zahájeno na základě oznámení základní školy, kterou navštěvovala poškozená Klára (toho času třináctiletá), nevlastní dcera obviněného, jemuž byla svěřena do pěstounské péče. Klára se ve škole svěřila učitelce, že ji doma její otec opakovaně osahával. Při prvním výslechu se obviněný ke všemu doznal a uváděl, že svého jednání velmi lituje, ale že se nedokázal ovládnout. Již v přípravném řízení byl policejním orgánem přibrán znalec psycholog i psychiatr, kteří se mimo jiné měli zabývat i tím, zda obviněný netrpí parafilií. Při vyšetření obviněný uvedl, že je biologickým otcem dvou dětí a další dvě děti má v pěstounské péči se svou manželkou. Uvedl, že o Kláru (ani o jiné dítě) nikdy neměl sexuální zájem až do jednoho dne, kdy se v něm vše „zlomilo“ a ona ho začala tělesně přitahovat. Své jednání odůvodňoval tak, že doufal, že se osahávání Kláře zalíbí. Když ale viděl, že ho pokaždé odstrčila a že se na něj začala „zhnuseně dívat“, přiznal se manželce a poté již nikdy Kláru neosahával, i když to pro něj bylo těžké. Opakovaně uvedl, že své dceři nechtěl nikdy ublížit a že svého jednání velmi lituje. Znalci se shodli na tom, že obviněný trpí (a v době trestného činu trpěl) hebefilií s preferencí dívek již od dvanácti let. V důsledku této poruchy byly podstatně sníženy jeho ovládací schopnosti. Na základě znaleckých posudků soud vyslovil zmenšenou přičetnost obviněného a uložil mu kromě trestu odnětí svobody také sexuologické ochranné léčení v ústavní formě.

6.3 Další kompetence psychiatra

V ustanovení § 116 odst. 3 TŘ je uložena znalci- psychiatrovi povinnost vyslovit se v posudku zároveň o tom, zda je pobyt obviněného na svobodě nebezpečný, pokud na základě vyšetření u obviněného shledá příznaky nasvědčující jeho nepřičetnosti či zmenšené přičetnosti. I když má znalec tuto povinnost automaticky ex lege, většinou bývá na tuto otázku v opatření o přibrání znalce dotazován zvlášť. Posouzení nebezpečnosti pobytu obviněného na svobodě je důležité, protože je to jedna z podmínek pro to, aby soud mohl

---

¹²² PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a ...*, str. 171, 179 – 181.

uložit ochranného léčení dle § 99 TZ, příp. zabezpečovací detenci dle § 100 TZ. Nebezpečností pobytu obviněného na svobodě se rozumí vysoká pravděpodobnost opakování protiprávního jednání v důsledku zjištěné duševní poruchy¹²³. Pro soud je rozhodující stav ke dni rozhodování o případném ochranném léčení či zabezpečovací detenci¹²⁴.

S otázkou nebezpečnosti pobytu obviněného na svobodě úzce souvisí otázka, zda psychiatr navrhuje ochranné léčení či zabezpečovací detenci. Tato otázka bývá někdy formulována tak, že se OČTŘ znalece táží na to, zda jsou u obviněného splněny podmínky pro uložení ochranného léčení, příp. zabezpečovací detence. Takto formulovaná otázka je však nevhodná, protože jak již bylo několikrát zdůrazněno, znalec se nesmí vyjadřovat k právním otázkám. Posouzení toho, zda jsou splněny všechny zákonem stanovené podmínky pro uložení ochranného léčení či zabezpečovací detence je v kompetenci soudu. Pokud znalec v posudku ochranné léčení doporučí, vyjadřuje se i k jeho formě (ambulantní či ústavní). Znalec- psychiatr bývá také OČTŘ obvykle dotazován na to, zda je obviněný schopen chápat smysl trestního řízení (zda je schopen hájit se, zda dokáže porozumět podstatě svého trestního stíhání, zda je schopen dostatečné kooperace¹²⁵). Jestliže znalec dospěje k závěru, že obviněný není schopen pro duševní poruchu, která nastala až po spáchání činu, chápat smysl trestního řízení, rozhodne státní zástupce v souladu s § 173 TŘ o přerušení trestního stíhání.

---

¹²³ ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu ..., str. 222.

¹²⁴ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník* ..., str. 1160 (§ 99).

¹²⁵ ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu..., str. 222.

7 Hodnocení znaleckého posudku

Znalecký posudek je jedním z důkazních prostředků. Není ostatním důkazním prostředkům nadřazen, takže i pro něj platí zásada volného hodnocení důkazů. OČTŘ nejsou znaleckým posudkem bezpodmínečně vázány, nemohou však svým laickým názorem nahrazovat odborný názor znalce. OČTŘ ovšem mohou (a musí) přezkoumávat úplnost a věcnou správnost posudku. I bez odborných znalostí si mohou OČTŘ povšimnout např. zjevných rozporů mezi jednotlivými částmi posudku, nedostatečných odpovědí na položené otázky apod. Pokud by se znalec v posudku vyjadřoval k otázkám, jejichž hodnocení mu nepřísluší (např. psycholog by v posudku uvedl, že výpověď svědka je nevěrohodná, psychiatr by v posudku označil obviněného za nepřičetného atd.), není nutné odmítat celý posudek, pouze se k těmto jeho „vadným“ částem nepřihlédne¹²⁶.

Každý znalecký posudek musí soud hodnotit kriticky, protože znalec je také pouze člověk, který se může dopustit chyby. Není proto možné posudkům bezmezně věřit a vždy je bez dalšího slepě respektovat. Hodnocení je však problematické, protože se na soudci-právnickovi v podstatě žádá, aby posoudil (v našem případě) výsledek odborného zkoumání psychiatra či psychologa, aniž by sám byl v těchto oborech kvalifikován. To, že soudce je oprávněn hodnotit formální náležitosti posudku, již dnes nikdo nepopírá. Může se ale soudce zabývat např. (ne)vhodností zvolených metod vyšetření duševního stavu obviněného či svědka? Popř. tím, zda u těchto metod byly dodrženy časové limity apod.? Odpovědi na tuto otázku se různí. Já se přikláním k názoru, že soudce je povinen zabývat se i těmito otázkami (v rámci hodnocení věrohodnosti posudku)¹²⁷. Nezbytným předpokladem ovšem je určité minimum znalostí z oblasti psychologie a psychiatrie. Soudce musí mít např. povědomí o nejčastěji používaných metodách vyšetření, o délce trvání jednotlivých testů apod., aby mohl zhodnotit, zda vyšetření proběhlo tak, jak má.

Soud hodnotí znalecký posudek z několika hledisek. Při hodnocení zákonnosti znaleckého posudku, se soud zabývá tím, zda byla dodržena pravidla předepsaná právními předpisy pro provádění znaleckého posudku. Tento přezkum zpravidla nečiní žádné potíže. Spadá sem např. kontrola toho, zda se znalec ve svém posudku nezabýval jinými otázkami, než které mu byly položeny, zda jsou dodrženy obsahové a formální náležitosti posudku atd. Při hodnocení relevance (důkazního významu) posudku se soud zabývá tím, zda a jak posudek přispívá ke zjištění skutkového stavu. Touto otázkou by se však měl zabývat již

¹²⁶ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní...*, str. 447.

¹²⁷ MUSIL, Jan. *Hodnocení znaleckého posudku* [online]. Ministerstvo vnitra ČR, [cit. 18. března 2014]. Dostupné na < <http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx?q=cHJuPTE%3d> >.

zadavatel posudku, aby se předešlo zbytečným nákladům. Posledním a nejobtížnějším kritériem, které soud hodnotí, je věrohodnost posudku. Soud se tak může zabývat např. osobou znalce, může hodnotit úplnost a bezvadnost podkladových materiálů apod. I když OČTŘ nemohou svými laickými názory nahrazovat odborné názory znalce, musí se soud v rámci hodnocení znaleckého posudku zabývat také přezkumem jeho odborné správnosti. Podle Ústavního soudu je nutné hodnotit celý proces utváření znaleckého posudku, včetně přípravy znaleckého zkoumání, průběhu zkoumání, věrohodnost teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod znalcem použitých atd.¹²⁸ Pokud má soud po provedeném zhodnocení znaleckého posudku pochybnosti o jeho správnosti, popř. je-li mu posudek nejasný nebo má za to, že je neúplný, požádá znalce o vysvětlení v souladu s § 109 TŘ. Pokud by tímto postupem nebyly pochybnosti soudu odstraněny, musel by být přibrán nový znalec za účelem vypracování nového znaleckého posudku. Takto přibráný znalec je podle judikatury povinen se ve svém posudku vyrovnat i se závěry předchozího znaleckého posudku¹²⁹. Ve výjimečných, zvláště obtížných případech vyžadujících zvláštního vědeckého posouzení, je také možné přibrat za účelem vypracování nového nebo revizního posudku znalecký ústav dle § 110 TŘ.

S případem špatného zhodnocení znaleckého posudku jsem se setkala také v rámci praxe u Krajského soudu v Ostravě, pobočka v Olomouci. Ten projednával případ Antonína Smutného, který byl obviněn ze zvláště závažného zločinu vraždy své matky, kterou usmrtil tak, že ji nejprve nožem opakovaně bodnul do různých částí těla a nakonec ji neznámým předmětem dekapitoval, což vedlo k okamžité smrti poškozené. Tělo poté obviněný zakopal na zahradě u domu oběti, kde bylo později nalezeno Policií ČR. Obviněný byl v době činu pod vlivem alkoholu a svou vinu popíral. Při výslechu uváděl, že si na nic z osudného dne nepamatuje, ale že s matkou vycházel dobře a neměl důvod k tomu, aby ji zabil. V přípravném řízení bylo zjištěno, že obviněný trpí již 15 let chronickou paranoidní schizofrenií. Kvůli této nemoci byl již několikrát hospitalizován v psychiatrické léčebně a pravidelně docházel za svým ošetřujícím lékařem, který mu v rámci léčby schizofrenie dával injekce. Dále bylo zjištěno, že obviněný již byl v minulosti trestně stíhán pro trestný čin opilství. Trestní stíhání však bylo zastaveno pro jeho nepřičetnost právě v důsledku onemocnění schizofrenií, kterou u něj konstatovali znalci. Policejní orgán na základě těchto zjištění přibral znalce z oboru psychiatrie a klinické psychologie, kteří měli zjistit především to, zda obviněný v době spáchání činu trpěl duševní poruchou a jaký vliv případně mohla mít

---

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Srovnej např. rozhodnutí NS ČSR ze dne 19. 3. 1986, sp. zn. 4 To 9/86.

na jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti. Znalci v posudku uvedli, že v době činu mohl obviněný trpět schizofrenií, příp. by se u něj mohlo jednat pouze o poruchu osobnosti se schizoidními a agresivními rysy. Bez jakéhokoli odůvodnění se jak psychiatr, tak klinický psycholog zcela překvapivě v závěru posudku přiklonili k tomu, že obviněný trpí pouze poruchou osobnosti. Na základě této diagnózy znalci zhodnotili rozpoznávací schopnosti obviněného jako plně zachované a ovládací schopnosti jako nepodstatně snížené. Protože se posudek rozcházel se zprávami ošetřujících lékařů, kteří měli obviněného v péči a léčili ho pro paranoidní schizofrenii, a také s výpověďmi jeho příbuzných, kteří přesně popsali, jak se u obviněného nemoc projevovala, požádal soud znalce o vysvětlení. Znalci v rámci vysvětlení v podstatě jen zopakovali závěry uvedené v posudku, přičemž soudu toto vysvětlení stačilo a obviněný byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Odvolací soud však odsuzující rozsudek zrušil (právě pro rozpory znaleckého posudku s ostatními důkazními prostředky) a doporučil soudu prvního stupně, aby přibral ústav za účelem vypracování nového posudku.

Znalci ústavu pak dospěli k opačnému názoru, tj. měli za nesporné, že obviněný trpí již 15 let chronickou paranoidní schizofrenií, která i přes léčbu zanechala na jeho psychice trvalé následky. V posudku tedy uvedli, že obviněný v době svého protiprávního jednání trpěl závažnou duševní poruchou. K tomuto závěru znalců mimo jiné přispěly i výpovědi několika svědků, ze kterých bylo zřejmé, že několik dnů před vraždou se zdravotní stav obviněného rapidně zhoršil. Navíc obviněný neměl žádnou motivaci k zavraždění poškozené, což je typické právě pro násilné činy schizofreniků. V důsledku této duševní poruchy byly jeho ovládací a rozpoznávací schopnosti zhodnoceny jako zcela vymizelé. Vzhledem k dlouhodobému průběhu nemoci navíc znalci u obviněného shledali, že jeho osobnost je v úpadku a svou nemoc si vůbec neuvědomuje. Znalci ústavu se vyjádřili také k předchozímu posudku a dospěli k závěru, že původní znalci stav obviněného špatně diagnostikovali a příznaky schizofrenie nesprávně zhodnotili jako projevy porušené osobnosti. Soud se při hodnocení důkazů ztotožnil s posudkem ústavu (mimo jiné pro vysokou věrohodnost uváděných údajů a dobré vysvětlení odlišností v předchozím znaleckém posudku), který navíc korespondoval i s ostatními důkazy. Obviněný byl tedy pro nepřičetnost obžaloby zproštěn a zároveň mu soud uložil psychiatrické ochranné léčení v ústavní formě.

Závěr

Znalecké posudky mají v trestním řízení v mnoha případech zásadní význam pro meritorní rozhodnutí soudu. Jinak tomu není ani v případech znaleckého zkoumání duševního stavu obviněného či svědka. Cílem trestního řízení je dosáhnout spravedlivého rozhodnutí o vině (nebo nevině) obviněného a o případném spravedlivém trestu za spáchané protiprávní jednání. Trestat osoby nepřičetné by však spravedlivé nebylo. Především na tyto případy myslí § 116 TŘ, který umožňuje znalecky zkoumat duševní stav obviněného.

Svědecká výpověď patří mezi nejčastěji využívané důkazní prostředky. Díky ní mohou OČTŘ získat cenné informace o pachateli trestného činu, o způsobu jeho provedení apod. Jaký by však mělo smysl vycházet ze svědecké výpovědi osoby, která není schopná prožité události správně vnímat, uchovat si je v paměti nebo je následně OČTŘ věrohodně reprodukovat? Především na tyto případy pamatuje § 118 TŘ, který umožňuje znalecky vyšetřit duševní stav svědka. Znalci, psychologové a psychiatři, mohou díky svým odborným znalostem přispět k rozhodnutí soudu o nepřičetnosti, příp. zmenšené přičetnosti obviněného, o uložení ochranné léčby či zabezpečovací detence, o (ne)věrohodnosti výpovědi obviněného či svědka apod.

V úvodu své práce jsem se nejprve věnovala obecné právní úpravě znalecké činnosti (obsažené v zákoně č. 36/1967 Sb., v prováděcí vyhlášce ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb. a také v zákoně č. 141/1961 Sb.), protože tato platí pro všechny znalce stejně bez ohledu na jejich odborné zaměření. Zaměřila jsem se především na podmínky, které musí splňovat uchazeč o jmenování znalcem. Ty jsou totiž v současné době upraveny příliš obecně a bylo by více než vhodné je upřesnit (především pak podmínku potřebných znalostí a zkušeností v oboru). Dále se zabývám znaleckým slibem, seznamem znaleckých ústavů a seznamem znalců a tlumočnicků, kde poukazuji na jeho nelogické uspořádání v případě znalců- psychologů. V další kapitole rozebírám postavení znalce v trestním řízení, kdy důraz kladu především na odlišení postavení znalce od postavení svědka a zmiňuji se také o odlišném postavení znalců zapsaných v seznamu a znalců ad hoc. V této kapitole se zabývám také tím, že v případě vyšetření duševního stavu se neuplatní jinak privilegované odborné vyjádření. Pozornost věnuji také tomu, že znalecký posudek dle ustanovení § 116 (příp. § 118) TŘ může v trestním řízení předložit kterákoli ze stran anebo OČTŘ. Konkrétně pak uvádím, jaké otázky jsou v praxi kladeny znalcům- psychiatrům a znalcům- psychologům. Jelikož se tématu *Znalecké dokazování* věnovala ve svých pracích již řada studentů, zaměřila jsem se v dalších kapitolách na hlubší zkoumání otázky znaleckého posuzování duševního

stavu, abych neopakovala to, co již bylo několikrát popsáno. Další kapitola mé práce proto popisuje konkrétní zákonné podmínky, které musí být splněny, aby mohlo dojít ke zkoumání duševního stavu obviněného a svědka. U obviněného jsem se zaměřila také na podmínky nařízení pozorování v ústavu. Dále jsem se pokusila na základě svých praktických poznatků vymezit kompetence znalce- psychiatra a znalce- klinického psychologa v trestním řízení, protože tato problematika není v současné době v TŘ (ani v jiném právním předpisu) uspokojivě upravena. Myslím si, že zákonné zakotvení kompetencí znalců psychologů a psychiatrů v trestním řízení by jednou provždy odstranilo problémy, které v praxi občas vznikají. Také by tím byla zajištěna větší kvalita znaleckých posudků. V diplomové práci jsem se dále věnovala struktuře znaleckých posudků a také jsem se zaměřila na nejčastěji používané metody vyšetření, jejichž znalost je podle mého názoru při hodnocení znaleckého posudku nezbytná. Tyto metody jsou totiž standartní a znalec- psycholog by se od nich neměl odchýlovat. Pokud by se tak stalo, musel by k tomu mít dobrý důvod, např. naprostou výjimečnost případu apod. OČTŘ by proto měli mít základní znalosti o tom, co se jednotlivými metodami zjišťuje, jak se tyto metody provádí apod.

U znalců- psychologů jsem se podrobněji zaměřila na posuzování obecné a speciální věrohodnosti výpovědi a krátce se věnuji také duševním poruchám, které by mohly ovlivnit obecnou věrohodnost svědka či obviněného. V případě psychiatrického znaleckého posudku jsem se soustředila především na význam duševní poruchy v trestním řízení. Pozornost jsem věnovala také duševním poruchám, které považuji za forenzně významné. Opět se domnívám, že OČTŘ by měly mít o těchto poruchách základní znalosti, a to zejména o tom, jak se tyto poruchy projevují navenek, aby mohly správně zhodnotit situaci a případně přibrat znalce.

Na závěr jsem se zabývala problematikou hodnocení znaleckého posudku. V případě posuzování duševního stavu je totiž nutné uvědomit si to, že znalec má za úkol zodpovědět mnohdy velmi složité otázky týkající se posuzované osoby, přičemž se s touto osobou zpravidla setká jen jednou. Navíc má k dispozici jen určitou výšeř informací týkajících se posuzované osoby (především ze spisu, popř. informace, které mu sdělí posuzovaná osoba sama). K diagnostice duševní poruchy či např. zhodnocení intelektu obviněného jsou tyto informace většinou dostačující. Jiná je ovšem situace tam, kde se na znalci požaduje, aby byla zhodnocena např. možnost resocializace pachatele trestného činu. Také proto je nutné, aby OČTŘ hodnotily znalecké posudky kriticky a nebraly je jako „nadřazené důkazní prostředky“, které mají vždy a ve všem pravdu. Znalecké posudky nelze hodnotit izolovaně, vždy je nutné posoudit je (v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů) i s ostatními důkazními prostředky. Ve své práci zdůrazňuji, že nezbytným předpokladem pro správné zhodnocení

znaleckého posudku psychologa či psychiatra, je určité minimum znalostí z oblasti psychologie a psychiatrie.

Seznam použitých zdrojů

Monografie a komentáře

- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: Leges, 2013. 864 stran.
- FRYŠTÁK, Marek, KREJČÍ, Zdeněk. *Postavení znalce v trestním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 167 stran.
- DÖRFL, Luboš. *Zákon o znalcích a tlumočnících. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009. 191 stran.
- ŠÁMAL, Pavel. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. 4700 stran.
- CHMELÍK, Jan a kol. *Místo činu a znalecké dokazování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 303 stran.
- JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4. vydání. Praha: Leges, 2013. 1216 stran.
- MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. 1211 stran.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 988 stran.
- NETÍK, Karel a kol. *Psychologie v právu: Úvod do forenzní psychologie*. Praha: C. H. Beck, 1997. 140 stran.
- KRÍŽ, Josef. *Vybrané kapitoly ze soudní psychiatrie*. 2. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2004. 43 stran.
- PAVLOVSKÝ, Pavel a kol. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4. vydání. Praha: Grada Publishing a.s., 2012. 232 stran.
- SVOBODA, Mojmir a kol. *Psychodiagnostika dospělých*. Praha: Portál, 2013. 487 stran.
- BLATNÍKOVÁ, Šárka. *Aplikace klinických a testových metod v kriminologickém výzkumu*. Praha: Vydavatelství KUFR s.r.o., 2011. 176 stran.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 439 stran.
- ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Kriminální psychologie*. Praha: Eurounion, s.r.o., 1998. 255 stran.

- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník (komentář)*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012. 3614 stran.
- WEISS, Petr a kol. *Sexuologie*. Praha: Grada, 2010. 724 stran.

Odborné články

- NETÍK, Karel, NETÍKOVÁ, Daria. Je třeba znalců z oboru psychologie v trestním řízení? *Bulletin advokacie*, 2007, ročník 17, č. 3, s. 41 – 43.
- ŠVARC, Jiří. Posuzování duševního stavu v trestním řízení. *Český a slovenský psychiatr*, 2011, ročník 104, č. 4, s. 220 – 226.
- VANTUCH, Pavel. Může být znalec, který vypracoval posudek pro stranu obhajoby, vyslechnut soudem jako svědek? *Bulletin advokacie*, 2012, ročník 12, č. 6, s. 17 – 24.
- VANTUCH, Pavel. Odborná vyjádření či znalecké posudky? *Právní rádce*, č. 6, s. 55-59.
- BRICHČÍN, Slavoj. Soudně psychiatrická expertiza z pohledu znalecké praxe. *Bulletin advokacie*, 1998, ročník 8, č. 4, s. 21 – 28.

Internetové zdroje a články

- MUSIL, Jan. *Hodnocení znaleckého posudku* [online]. Ministerstvo vnitra ČR, [cit. 18. března 2014]. Dostupné na < <http://www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-znaleckeho-posudku.aspx?q=cHJuPTE%3d> >.
- *Vzdělávací program oboru psychiatrie* [online]. Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, [cit. 6. března 2014]. Dostupné na < <http://www.ipvz.cz/vzdelavaci-programy.aspx?skupina=12> >.
- *Stanovisko Nejvyššího státního zastupitelství č. 13/2000* [online]. Nejvyšší státní zastupitelství, [cit. 6. března 2014]. Dostupné na < http://www.nsz.cz/images/stories/PDF/Stanoviska_Proces/2000/stanovisko%2013-2000.pdf >.
- Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 1998-2002. Sněmovní tisk č. 785: *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů, a některé další související zákony*. Dostupné na < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=785&CT1=0> >.

- Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, volební období 2010 - 2013. Sněmovní tisk č. 322: *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění pozdějších předpisů*. Dostupné na < <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=322&CT1=0> >.
- ZÁHUMENSKÝ, David a kol. *Problémy v činnosti soudních znalců z oboru zdravotnictví – systémové doporučení Ligy lidských práv č. 7*. [online]. Liga lidských práv, červenec 2008, [cit. 10. března 2014]. Dostupné na < <http://lp.cz/publikace/problemy-v-cinnosti-soudnich-znalcu/> >.
- *Znalci - často kladené otázky* [online]. Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky, [cit. 20. prosince 2013]. Dostupné na < <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-sluzby/Civilne-pravo/Znalci/Casto-kladene-otazky.aspx> >.
- www.justice.cz
- <http://slovník-cizích-slov.abz.cz/>

Judikatura

- nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2000, sp. zn. IV. ÚS 289/2000
- usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 10. 2005, sp. zn. II. ÚS 153/2004
- rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 3.6.1976, sp.zn. 4 Tz 98/76
- usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 14. 7. 1994, sp. zn. 4 To 82/94
- usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 6. 8. 1996, sp. zn. 4 To 514/96
- stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 12. 2001, sp. zn. Tpjn 303/2011
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 4. 6. 1986, sp. zn. 1 Tzf 3/86
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 6. 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 5. 1980, sp. zn. 7 Tz 7/80
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 3. 1968, sp. zn. 11 Tz 13/68
- rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2000, sp. zn. 3 Tz 139/2000
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 4. 6. 1986, sp. zn. 1 Tzf 3/86
- usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 6. 2005, sp. zn. 2 To 68/2005

- rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 19. 3. 1986, sp. zn. 4 To 9/86
- rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 1980, sp. zn. 4 To 24/80
- zpráva Trestního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, č. j. Tpfj 30/76

Právní předpisy

- zákon č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících, ve znění p.p.
- vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1967 Sb., ve znění p.p.
- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění p.p.
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění p.p.
- zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění p.p.
- zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění p.p.
- zákon č. 96/2004 Sb., o nelékařských zdravotnických povoláních, ve znění p.p.
- zákon č. 382/2004 Z.z., o znalcoch, tlumočnících a prekladatel'och, v znení neskorších predpisov

Seznam příloh

Příloha č. 1 Ravenova zkouška

Příloha č. 2 Rorschachův test

Příloha č. 3 Hand test

Shrnutí

Diplomová práce pojednává o problematice znaleckého zkoumání duševního stavu obviněného a svědka v trestním řízení. Psychiatrický a psychologický znalecký posudek hraje v mnoha trestních případech velkou roli, protože pomáhá orgánům činným v trestním řízení odborně zhodnotit duševní stav obviněného nebo svědka, což se může velkou měrou odrazit i na samotném rozhodnutí ve věci.

V úvodu práce je obecně rozebrána právní úprava znalecké činnosti v České republice. Jsou zde především zkoumány zákonné podmínky, které musí splňovat uchazeč o jmenování znalcem. V úvodu je pak dále pojednáváno také o jmenování uchazeče znalcem, o povinnosti složit znalecký slib, o seznamu znalců a tlumočnicků a seznamu ústavů kvalifikovaných pro znaleckou činnost. Následující kapitola se zabývá postavením znalce v trestním řízení a jeho odlišením od postavení svědka, zmíněna je také role odborného vyjádření v případě zkoumání duševního stavu a to, že podle současné právní úpravy mohou předložit znalecký posudek nejen orgány činné v trestním řízení, ale také kterákoli ze stran.

Poté už je práce zaměřena na zákonné podmínky vyšetření duševního stavu obviněného a svědka, na konkrétní kompetence znalců- psychologů a znalců- psychiatrů v trestním řízení a na strukturu znaleckého posudku. Popsány jsou také nejčastěji používané metody vyšetření duševního stavu. V kapitole zaměřené na činnost znalců- psychologů je zvýšená pozornost věnována zkoumání obecné a speciální věrohodnosti obviněného a svědka a také duševním poruchám, které mohou obecnou věrohodnost ovlivňovat. V kapitole týkající se činnosti znalců- psychiatrů je pozornost soustředěna především na význam duševní poruchy v trestním řízení a jsou zde také popsány nejdůležitější duševní poruchy s forezním významem. Závěrečná kapitola se zabývá problematikou hodnocení znaleckého posudku. Práce je doplněna o reálné případy ze soudní praxe.

Summary

The Diploma thesis deals with the issue of the expert examination of the mental state of an accused person and a witness in criminal proceedings. Psychiatric and psychological expert report often plays a very important and almost crucial role in many criminal cases, because it helps the bodies active in criminal proceedings to professionally assess the mental state of an accused person or a witness, which may influence to a large extent the verdict of a case.

In the introduction, the work is generally analyzing the legislation of the expert activities in the Czech Republic, mainly the legal conditions which must be fulfilled by candidate in order to be appointed as an expert. The introduction is also discussing the process of appointing the candidate as an expert, the obligation of candidates to pass the expert promise or the issues associated with the list of experts and interpreters, and the list of institutes qualified for the expert activity.

The following chapter is devoted to the status of an expert in criminal proceedings and its differentiation from the position of the witness in criminal proceedings. The thesis also mentions the role of an expert report in contrast with the role of the statement of an expert in the case of the examination of the mental state. The work also points out the fact, that according to the current legislation, the expert report may be submitted not only by the bodies active in criminal proceedings, but also by any party to the litigation.

Furthermore, the thesis is focusing on the legal conditions of the examination of the mental state of an accused person and a witness, on the particular competences of psychiatric and psychological experts in criminal proceedings and on the structure of the expert report. There are also described the most commonly used methods of examination of the mental state.

In the chapter which is devoted to the activities of the experts-psychologists a special attention is given to the examination of general and special credibility of a witness and an accused person and also to the mental disorders that may affect the general credibility.

In the chapter which is dedicated to the activities of the experts-psychiatrists there is a particular emphasis on the importance of mental disorder in criminal proceedings and also the most important mental disorders with their forensic meaning are described.

The final chapter examines the issue of evaluation of the expert report. The work is complemented by real cases from judicial practice.

Klíčová slova

Znalecké zkoumání, orgány činné v trestním řízení, znalecký posudek, znalec- psycholog, znalec- psychiatr, znalecká činnost, vyšetření duševního stavu, obecná věrohodnost, speciální věrohodnost, duševní porucha

Keywords

Expert examination, the bodies active in criminal proceedings, expert report, expert – psychologist, expert – psychiatrist, expert activities, examination of the mental state, general credibility, special credibility, mental disorder

Přílohy

Příloha č. 1.: Ravenova zkouška

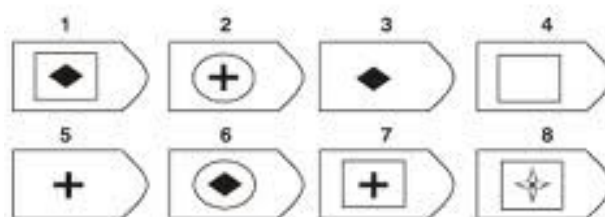
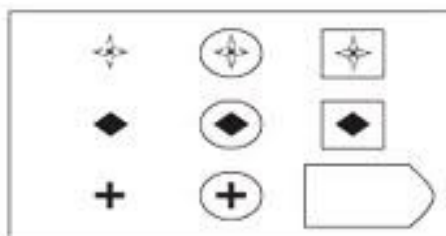
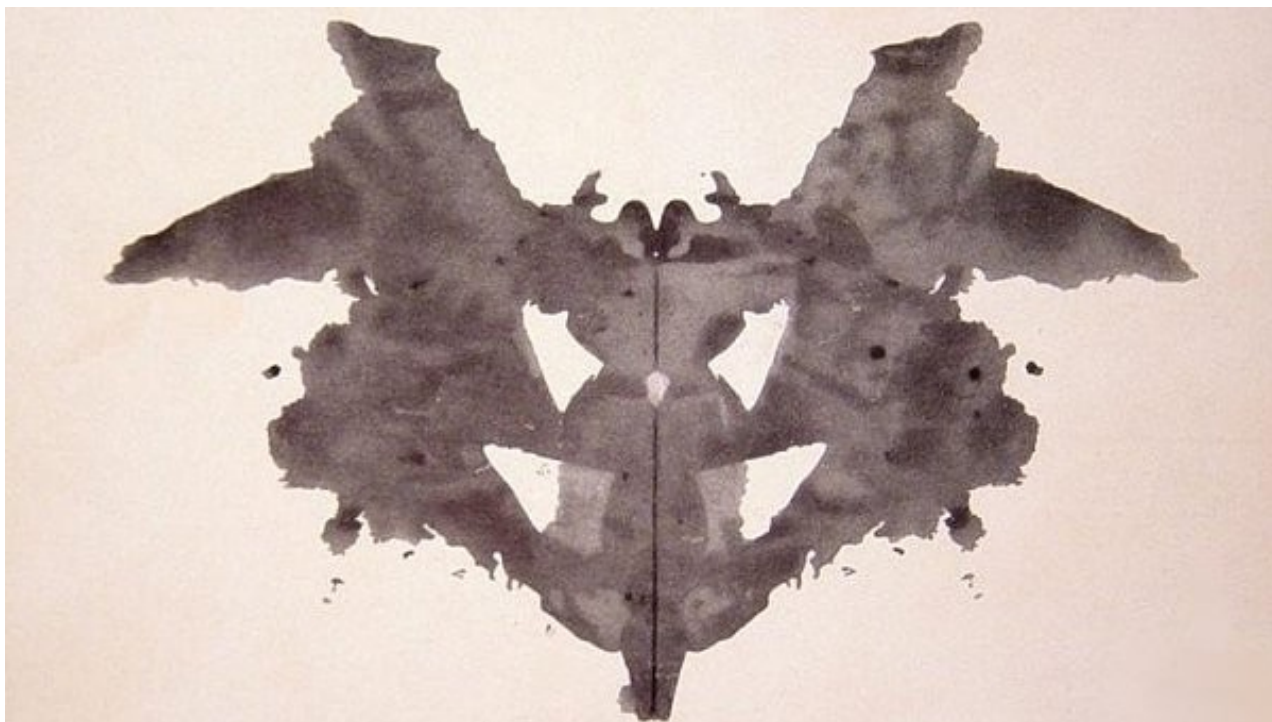

Figure 2 - Raven's progressive matrices

Příloha č. 2. : Rorschachův test

Příloha č. 3. : Hand test

